

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Sirotčí agenda a péče o sirotky v
Prácheňském kraji v 18. století**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Josef Hrdlička, Ph. D.

Autor práce: Bc. Lucie Fučíková

Studijní obor: Archivnictví navazující

Ročník: 2.

2010

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/ 1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111 /1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Prachatice, 30. července 2010

Sírotčí agenda a péče o sirotky v Prácheňském kraji v 18. století

Diplomová práce se věnuje tématu sirotků a agendy o nich vedené v Prácheňském kraji v 18. století. První část této práce se věnuje právnímu vymezení sírotčího postavení a ukotvení sírotčí a poručnické správy v právních kodifikacích. Představuje vývoj právního postavení od římské doby až po kodifikaci městského práva v podobě díla Pavla Kristiána z Koldína. Důležitou roli v životě sirotka hrál poručník, proto se v práci nachází i vymezení poručnické správy.

Druhá část se věnuje postavení sirotků v českých městech v 18. století. Jelikož se práce v dalších částech zabývá především oblastí schwarzenberských poddanských měst bývalého Prácheňského kraje, jsou v této části představena. Další součástí druhé kapitoly je ukázka způsobu zasahování vrchnosti do sírotčí správy a péče o sirotky. Je zde popsána vrchnostenská instrukce pro sírotčího písaře, která se dochovala ve fondu Velkostatek Netolice ve Státním oblastním archivu Třeboň. Součástí této kapitoly je hlavně vymezení postavení sirotků v rámci městské společnosti 18. století.

Stěžejní kapitoly této práce jsou kapitoly zabývající se sírotčí agendou v několika městech Prácheňského kraje. První z těchto kapitol se věnuje sírotčím knihám. Jsou zde představeny knihy z jihočeských měst Lhenice, Netolice, Volary a Bavorov. Další kapitola se zabývá sírotčími účty z měst Lhenice, Netolice, Volary a Záblatí. Poslední kapitola představuje tzv. sírotčí tabely opět z měst Lhenice, Netolice a Volary. V těchto kapitolách jsou uvedené prameny představeny jak po stránce formální, tak po stránce obsahové. Je zde také zachycen vývoj těchto pramenů a změny, které se v průběhu jejich vedení objevily.

Práce se opírá především o prameny dochované ve Státním okresním archivu Prachatice ve fondech Archiv města Lhenice, Archiv města Netolice, Archiv města Volary a Archiv města Záblatí. Dále jsou v této práci použity prameny dochované ve Státním okresním archivu Strakonice ve fondu Archiv města Bavorov. V těchto fondech se dochovaly převážně všechny druhy sírotčí agendy pro 18. století, což bylo důležité pro srovnání jejich vedení. Dalším zdrojem informací se stal fond Velkostatek Netolice, uložený ve Státním oblastním archivu Třeboň. Z něho byla využita především instrukce pro sírotčí písaře pro velkostatek Netolice.

Orphan's agenda and care for orphans in region Prácheň in 18th century

This work is engaged in theme of orphan's agenda and care for orphans in region Prácheň in 18th century. First part this work is engaged in law limitation of orphan's position and insurance orphan's and guardian's charge in law codices. This part represents evolution of law position from Roman period until law codification of Pavel Kristian from Koldín. One of important factor for orphan's life was guardian, therefore is in this part also limitation for guardian's charge.

Second part of work is engaged in position of orphans in Czech towns in 18th century. Work is in next chapters engaged in towns that were in property of family Schwarzenberg. In this chapter are this town introduce. In this part of work are further manners of leading of orphan's agenda and his regulating, then how intervened suzerain in leading of orphan's agenda. Also this chapter describe instruction for leading of orphan's agenda in manor Netolice, what is preserved in State regional archives in Třeboň.

Fundamental chapters are engaged in orphan's agenda in a several towns in region Prácheň. This chapter above all engage in three kinds of orphan's agenda, then orphan's books, orphan's accounts and confronting of orphans. Orphan's books are introduced from towns Lhenice, Netolice, Volary and Bavorov. Orphan's accounts are introduced from towns Lhenice, Netolice, Volary and Záblatí and confrontig of orphans are introduced from towns Lhenice, Netolice and Volary. All kinds of orphan's agenda are presented in their formal aspect and also in contents aspect. Here is put down evolution of orphan's agenda and changes in their leading.

All work goes out from wells, which are deposited in State district archives in Prachatice, State district archives in Strakonice and also in State regional archives in Třeboň. In Prachatice and Strakonice are depositing all kinds of orphan's agenda and this is important for comparing their method of leading.

OBSAH:

1. ÚVOD	5
2. SIROTCI V ČESKÉM PRÁVU	9
3. POSTAVENÍ SIROTKŮ V ČESKÝCH MĚSTECH	18
4. SIROTČÍ KNIHY	31
A. SIROTČÍ KNIHA MĚSTEČKA LHENICE.....	31
B. SIROTČÍ KNIHA MĚSTA NETOLICE.....	34
C. SIROTČÍ KNIHA MĚSTA VOLARY	37
D. SIROTČÍ KNIHY MĚSTA BAVOROVA	39
E. ZÁVĚR	42
5. SIROTČÍ ÚČTY	43
A. SIROTČÍ ÚČTY MĚSTEČKA LHENICE	43
B. SIROTČÍ ÚČTY MĚSTA NETOLICE.....	47
C. SIROTČÍ ÚČTY MĚSTA VOLARY	50
D. SIROTČÍ ÚČTY MĚSTEČKA ZÁBLATÍ.....	51
E. ZÁVĚR	52
6. SIROTČÍ TABELY	53
A. SIROTČÍ TABELY MĚSTEČKA LHENICE	53
B. SIROTČÍ TABELY MĚSTA NETOLICE.....	58
C. SIROTČÍ TABELY MĚSTA VOLARY	61
D. ZÁVĚR	65
7. ZÁVĚR	66
8. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY.....	69
9. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	72
10. SEZNAM PŘÍLOH.....	73
11. PŘÍLOHY.....	75

1. Úvod

Předkládaná diplomová práce se věnuje tématu sirotků a agendě o nich vedené v Prácheňském kraji v 18. století. Tomuto tématu se v dosavadní literatuře příliš mnoho prostoru nedostalo. Pokud se literatura tímto tématem zabývala, jednalo se především o články v odborných časopisech. Již na počátku 20. století se právním postavením sirotků a vývojem poručnictví a správy sirotčího majetku v historickém kontextu zabýval právní historik Jan Kapras ve své knize *Poručenství nad sirotky v právu českém*.¹ V této knize není rozebíráno právní ukotvení sirotků jen v kontextu městského práva, ale i z pohledu práva zemského. V případě městského prostředí bývá výchozím zdrojem pro právněhistorické studie edice městského práva Pavla Kristiána z Koldína od Josefa Jirečka vydaná již v roce 1876.²

V posledních letech se tématu sirotků věnuje především Pavla Slavičková z Katedry historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. První jejím článkem zabývajícím se především právním postavením sirotků v městech byl článek "*... kdyby se jí ... ubližovalo, aby jí za ochranu byli.*" *Poručenství sirotků a správa městského sirotčího statku před Bílou horou*, který vyšel v časopisu *Výběr* v roce 2006.³ Další článek zabývajícím se institucí mocného otcovského poručníka vyšel v roce 2007 ve sborníku Kateřiny Čadkové a kol., *Konfliktní situace v dějinách*.⁴ Dalšími pracemi Pavly Slavičkové na téma právní ukotvení sirotků v českých městech byly články *Právní podstata poručnické správy sirotků v raném novověku* v časopisu *Acta*

¹ Jan Kapras, *Poručenství nad sirotky v právu českém*, Praha 1904.

² Josef Jireček (ed.), *Práva městská království českého a markrabství moravského od m. Pavla Krystiana z Koldína*, Praha 1876.

³ Pavla Slavičková, "*... kdyby se jí ... ubližovalo, aby jí za ochranu byli.*" *Poručenství sirotků a správa městského sirotčího statku před Bílou horou*, *Výběr* 43, 2006, s. 3-11.

⁴ Pavla Slavičková, *Instituce mocného otcovského poručníka jako příklad kontroverzního vztahu města a rodiny v oblasti poručnictví nezletilých sirotků*, in: K. Čadková a kol., *Konfliktní situace v dějinách*, Pardubice 2007, s. 45-50.

Universitatis Palackianae Olomouensis⁵ a *Způsoby správy majetku nezletilých dětí v minulosti* ve sborníku Ekonomické znalosti pro tržní praxi.⁶ Další autorčiny články věnující se opět poručenství sirotků jsou momentálně v tisku. Pavla Slavičková se ve všech článcích zabývajících se sirotky věnuje jejich právnímu ukotvení. V jejích článcích je nastíněn vývoj poručnické správy od antiky až k právnímu ukotvení především v Koldínových městských právech.⁷ Z pohledu Koldínových městských práv rozebírá různé druhy poručnictví i vlivy, které Koldína při sestavování jeho díla ovlivňovaly.

Dalším článkem s tematikou sirotků je práce Martina Štindla *Bítešští a novoměští sirotci na přelomu 17. a 18. století*, otištěný ve sborníku Západní Morava z roku 2001.⁸ Martin Štindl se zde zabýval spíše postavením sirotků ve společnosti v 17. a 18. století v oblasti Moravy. Upozorňuje i na některé druhy sirotčí agendy, a to především na stavění sirotků.

Stejně jako Martin Štindl se sociálním vymezením sirotků zabýval František Matějek v článku *Péče o venkovské sirotky na Moravě před Bílou horou* otištěný ve Sborníku historickém z roku 1989.⁹

Způsob opatrování sirotčích peněz a zacházení s nimi v zárodcích úvěrového podnikání nastiňuje ve svém článku *Sirotčí peníze* Bronislav Chocholáč. Jeho studie vyšla ve sborníku, který byl vydán k sedmdesátým narozeninám profesora Ctibora Nečase. Tento sborník vydali T. Dvořák, R. Vlček a L. Vykoupil jako jeho editoři v roce 2003.¹⁰

⁵ Pavla Slavičková, *Právní podstata poručnické správy sirotků v raném novověku*, Acta Universitatis Palackianae Olomouensis, Facultas Philosophica, řada Historica 34, 2008, s. 45-52.

⁶ Pavla Slavičková, *Způsoby správy majetku nezletilých dětí v minulosti*, in: kol., Ekonomické znalosti pro tržní praxi, Olomouc 2009, s. 367-371.

⁷ Josef Jireček (ed.), *Práva*.

⁸ Martin Štindl, *Bítešští a novoměští sirotci na přelomu 17. a 18. století*, Západní Morava 5, 2001, s. 44-67.

⁹ František Matějek, *Péče o venkovské sirotky na Moravě před Bílou horou*, Sborník historický 36, 1989, s. 65-98.

¹⁰ Bronislav Chocholáč, *Sirotčí peníze*, in: T. Dvořák - R. Vlček - L. Vykoupil (edd.), *Milý Bore ... Profesoru Ctiboru Nečasovi k jeho sedmdesátým narozeninám ...*, Brno 2003, s. 43-48.

Způsoby vedení různých městských knih a možnosti jejich využití se zabývá sborník *Města severozápadních Čech v raném novověku* z edice Acta universitatis Purkynianae, který vydala Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem v roce 2000. Editorkou tohoto sborníku byla Michaela Hrubá.¹¹ V tomto sborníku je více zmínek o různých způsobech vedení sirotčí agendy v raně novověkých městech. Pro téma sirotčí agendy je nejzajímavější článek Lenky Šporové *Všední život města Mostu ve světle sirotčí knihy ze 17. století*.¹² Autorka se v článku zaměřila nejen na hmotné zabezpečení měšťanské domácnosti, ale popisuje i způsob vedení a formu mostecké sirotčí knihy.

Michaela Hrubá se dotýká některých sirotčích a poručenských témat také ve své práci *"Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle". Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době* vydané v roce 2002.¹³ Práce je primárně zaměřena na pozůstalostní praxi, přesto v ní existují pasáže důležité pro pochopení vztahu k sirotčí agendě.

Sirotčí tematika se nezaměřuje výhradně jen na městské prostředí. Tak můžeme zmínit například článek Jana Al Saheba *Sirotčí agenda na mensálních statcích olomouckého biskupství v 16. a 17. století na příkladu hukvaldského panství*, který byl vydán v Časopisu Matice moravské v roce 2007.¹⁴

Dalším příkladem sirotčí tematiky z vrchnostenského prostředí je článek Jaroslava Novotného *Děti a sirotci na panství Chrasteckém r. 1636* z Časopisu Společnosti přátel starožitností z roku 1959.¹⁵

Z uvedené literatury vyplývá, že téma sirotků a správy jejich majetku nebylo v literatuře příliš zastoupeno. Většinou se jednalo o práce menšího rozsahu v odborných

¹¹ Michaela Hrubá (ed.), *Města severozápadních Čech v raném novověku*, Acta universitatis Purkynianae philosophica et historica IV., Ústí nad Labem 2000.

¹² Lenka Šporová, *Všední život města Mostu ve světle sirotčí knihy ze 17. století*, in: Michaela Hrubá (ed.), *Města severozápadních Čech v raném novověku*, Acta universitatis Purkynianae philosophica et historica IV., Ústí nad Labem 2000, s. 55-75.

¹³ Michaela Hrubá, *"Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle". Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době*, Ústí nad Labem 2002.

¹⁴ Jan Al Saheb, *Sirotčí agenda na mensálních statcích olomouckého biskupství v 16. a 17. století na příkladu hukvaldského panství*, Časopis Matice moravské 76, 2007, s. 267-283.

¹⁵ Jaroslav Novotný, *Děti a sirotci na panství Chrasteckém r. 1636*, Časopis Společnosti přátel starožitností 67, 1959, s. 6-11.

časopisech. Pro mnou sledované 18. století literatura prakticky neexistuje, většinou se články zabývají obdobím před Bílou horou a krátce po ní. Literatura se také nedotkla oblasti jižních Čech. Většího prostoru se dostalo oblastem Moravy a severních Čech. Tento nedostatek by částečně měla zaplnit předkládaná diplomová práce.

Práce je rozdělena na několik částí. V první kapitole je naznačen vývoj právního postavení sirotčí správy. Věnuje se poručenské správě v římském právu, ale stěžejní část textu se zabývá především městským právem. Poručenská správa a péče o sirotčí majetek je zde ukázána na příkladu brněnského městského práva a hlavně v kodifikaci českého městského práva v soupisu Pavla Kristiána z Koldína.

Druhá část textu je zaměřena na postavení sirotků v některých jihočeských městech. V kapitole jsou představena města, jejichž agenda je posléze zkoumána v další části této práce. V této kapitole se věnuji také vrchnostenské instrukci, která byla vydána pro sirotčí písaře schwarzenberského panství Netolice. Tato instrukce je dochována ve fondu Velkostatek Netolice ve Státním oblastním archivu v Třeboni. Nastíněn je zde také pohled na sirotky a jejich život v jihočeských městech.

Stěžejní částí této práce je rozbor jednotlivých druhů sirotčí agendy v několika jihočeských městech. Prvním druhem této agendy jsou sirotčí knihy, druhým sirotčí účty a posledním druhem této agendy jsou sirotčí tabely. Všechny druhy sirotčí agendy jsou zkoumány jak po stránce formální, tak po stránce obsahové. Zaměřila jsem se na sirotčí knihy z měst Lhenice, Netolice, Volary a Bavorov. Sirotčí účty jsou představeny na příkladu měst Lhenice, Netolice, Volary a Záblatí a sirotčí tabely z měst Lhenice, Netolice a Volary. Všechny prameny jsou dochovány v archivech jednotlivých měst ve Státním okresním archivu Prachatice a Státním okresním archivu Strakonice.

2. Sirotci v českém právu

Způsoby péče o sirotky a jejich majetek můžeme nalézt již v římském právu. V tomto právu byly rozlišovány dva druhy poručenství, a to tutela a cura. Tutela měla svůj původ v dohledu nad osobami, které nebyly schopné zastávat vojenskou službu a svá politická práva. Pod tímto poručenstvím stály většinou osoby nezletilé (tutela impubertum) a ženy (tutela mulierum).¹⁶ Poručenství nad nezletilci se dále dělilo na několik druhů. Za prvé to byla tzv. tutela legitima, kdy se poručníkem stával někdo z příbuzných nezletilého. Dále to byla tzv. tutela testamentaria, kdy poručníka určoval otec ve své poslední vůli. Poslední byla tzv. tutela Atiliana (nazvána podle Atiliova zákona z 2. století před naším letopočtem), kdy byl poručník určen úřední mocí.¹⁷ Úkolem poručníka (tutora) nebyla v římském právu výchova poručenec (pupilla), ale spíše správa jeho majetku. Výchovu přenechával většinou matce nebo jiným příbuzným. Ve správě majetku mohl poručník jednat buď sám, nebo jednal sám poručenec a poručník jen dodával jeho činům váhu.¹⁸

Cura byla naproti tomu chápána jako opatrovnictví nad majetkem osob, které jej samy nemohou spravovat, nebo nad majetkem, který je dočasně bez vlastníka. Cura byla také dělena na několik druhů. Za prvé to byla tzv. cura furiosi, tedy opatrovnictví nad šílení. Za druhé existovala cura prodigi, opatrovnictví nad marnotratníky. Cura byla vždy určována úřady.¹⁹ Později se vyvinula i tzv. cura actum, kdy byl opatrovník určen jen na jedno jediné právní jednání. Posledním druhem opatrovnictví byla tzv. cura minorum, opatrovnictví nad mladými lidmi. Zřizovala se na vlastní žádost mladého člověka, který již mohl být způsobilý k právním úkonům, aby nepředloženými transakcemi nepřišel o svůj majetek. Opatrovník v takovém případě nemusel být přítomen právnímu jednání, ale musel k němu dát předem nebo dodatečně souhlas.²⁰

Později se z těchto druhů poručenství vyvinuly institut poručenství a institut opatrovnictví. Zatímco opatrovník mohl být ustanoven i zletilé osobě s plnou mocí

¹⁶ Jan Kapras, *Poručenství*, Praha 1904, s. 9.

¹⁷ Milan Bartošek, *Encyklopedie římského práva*, Praha 1994, s. 272.

¹⁸ Jaromír Kincl - Valentin Urfus, *Římské právo*, Praha 1990, s. 193.

¹⁹ Milan Bartošek, *Encyklopedie*, s. 81.

²⁰ Jaromír Kincl - Valentin Urfus, *Římské právo*, s. 196.

k právním úkonům nebo osobě s omezenou způsobilostí nebo zcela zbavenou způsobilosti, poručník byl jmenován jen nezletilé osobě, která neměla zákonného zástupce. Zjednodušeně můžeme říct, že opatrovník vykonával pouze některá práva a povinnosti za rodiče, zatímco poručník vykonával práva a povinnosti namísto rodičů.²¹ V Justiniánově kodifikaci z roku 529 n. l. už oba tyto principy splynuly a s malými rozdíly byly přejímány do prvních středověkých právních kodifikací.

V německém středověkém právu byl důvod k poručnictví viděn v nemožnosti jedince vystupovat před soudem. Z tohoto pojetí vycházelo i rozdělení druhů poručenství:

I. vlastní poručenství

a. řádné - nad nezletilci

nad duševně nebo tělesně nemocnými

nad marnotratníky

nad osobami, které se dobrovolně uchýlily pod poručenství

b. mimořádné - nad nepřítomnými

nad dosud nenarozenými

II. poručenství nad ženami

III. přirozené poručenství - poručenství manžela nad svou ženou

poručenství otce nad dětmi.²²

V českém středověkém právu byla situace jiná. Především ani zemské ani městské právo neznalo speciální poručenství nad ženami. Žena byla pod poručenskou mocí svých příbuzných – dcera pod mocí otce, sestra bratra, žena svého manžela, ale například vdova byla ve svém jednání většinou samostatná. V českém právu se tedy nalézalo jen poručenství nad sirotky, marnotratníky a osobami duševně chorými.²³

V českém zemském právu se řešily poručenské otázky také již v předbělohorské době. V této době se ve šlechtickém prostředí odehrávalo nastupování do poručenství deskových statků před soudem. Zde byl nejdříve čten kšaft otce a posléze jmenování poručníci. O vypořádání pozůstalého majetku se nestaraly soukromé osoby, ale král, na

²¹ Pavla Slavičková, *Způsoby*, s. 367.

²² Wilhelm Theodor Kraut, *Die Vormundschaft nach den Grundsätzen des deutschen Rechtes I. - III*, Göttingen 1835-1859.

²³ Jan Kapras, *Poručenství*, s. 10-11.

Moravě zemský hejtman.²⁴ Poručník měl za povinnost sepsat rejstřík sirotčího majetku. Tato povinnost odpadla v případě, že byl sirotkům dán mocný otcovský poručník nebo se poručnictví ujal nejstarší syn. Inventář majetku byl následně zanesen do desk zemských. Na šlechtickém majetku se vyhotovoval také odhad, podle kterého se stanovovala kauce ve smyslu rukojemství, kterou musel poručník zaplatit při přebírání poručnictví.²⁵

Česká středověká města neznala právní kodifikace a opírala se nejčastěji o právo zvykové nebo právní knihy sepsané ze soukromé iniciativy, sloužící k aktuální potřebě. Jednou z těchto knih, na níž je možné představit péči o sirotky a jejich majetek ve středověku, byl soupis brněnského práva v tzv. Právní knize písaře Jana. Tato kniha vznikla v polovině 14. století z vnitřních potřeb města Brna a byla určena pro interní potřebu přísežných. Přísežní se museli rychle zorientovat v projednávaném právním případě a jejich rozhodnutí nesmělo odporovat existujícím privilegiím města. Bylo zapotřebí sestavit snadno dostupný soupis privilegií, jelikož nebylo možno vždy sahat po originálech kvůli jejich poškození nebo pro nebezpečí jejich ztráty. Takové soupisy existovaly již po získání prvních privilegií, které Brno obdrželo ve 13. století. Stejně tak byly často používány texty statutární povahy a nálezy městského soudnictví. První pokus o soupis brněnského městského práva učinil notář Jindřich na počátku třicátých let 14. století. Důvodem sepsání tohoto elaborátu bylo převedení původně latinských textů privilegií do němčiny, která byla pro přísežné srozumitelnější.²⁶

Autorství hlavního soupisu brněnského práva se připisuje městskému notáři Janovi. Jan reorganizoval ve své době brněnskou městskou kancelář a zavedl nové druhy městských písemností, jako například knihu sentencí nebo knihu privilegií, které se staly později podkladem pro jeho právní knihu. Ve své právní knize spojil Jan dosavadní brněnské právo se zvykovým právem. V případech, kde nebylo možno těchto práv použít, se Jan obracel na římské právo a to především v oblasti práva soukromého a procesního.²⁷ Sepsání právní knihy mělo především odstranit různorodost zvykového práva. Brno se také stalo místem právního poučení i pro jiná města a vesnice na Moravě. Mnohá města se nakonec přímo brněnským městským právem řídila a Brno pro ně bylo

²⁴ Jan Kapras, *Poručenství*, s. 46.

²⁵ Pavla Slavičková, *... kdyby se jí ... ubližovalo, aby jí za ochranu byli.*, s. 5.

²⁶ Miroslav Flodr, *Brněnské městské právo*, Brno 2001, s. 71-72.

²⁷ Miroslav Flodr, *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století*, Brno 1990, s. 58-64.

odvolacím místem. Ve 14. století bylo Brno jediným městem v Markrabství moravském s vlastní právní knihou.²⁸ Během 15. století se brněnské městské právo rozšířilo i do dalších oblastí. Postupně ovlivnilo i další právní oblasti ve směru Jihlava - Kutná Hora - Praha.

Brněnské městské právo řešilo i otázky související s poručenstvím a opatrovnictvím. Používalo tyto pojmy převážně ve vztahu k osobám nedospělým, ale i zde existovalo poručenství nad osobami dospělými s omezenými právy. Poručenství nad sirotky a jejich majetkem přebírala v tomto městském právu po smrti otce jejich matka, ale bylo omezeno na dobu jejího vdovství. Pokud se znovu provdala, ztratila nárok na opatrovnictví. Až když se matka znovu provdala nebo také zemřela, byl sirotkům ustanoven poručník. V brněnském městském právu byli poručníci vždy určováni úřední cestou, rozhodnutím rychtáře a přísežných. Pokud otec ustanovil poručníka ve svém testamentu, úředníci jej jen potvrdili. Pokud se tak nestalo, byl výběr poručníka na rychtáři a přísežných. V brněnském městském právu mohli být do role poručníků určeni pouze muži, nejlépe blízcí pokrevní příbuzní. Preferovaní přitom byli příbuzní ze strany otce před příbuznými ze strany matky. Pokud žádný z mužských pokrevních příbuzných nebyl vhodný, bylo na rychtáři a přísežných vybrat někoho z cizích mužů. V moci přísežných bylo i zbavení poručnictví v případě, že poručník zacházel špatně se svěřeným sirotčím majetkem. Také zbavení poručnictví probíhalo úřední soudní cestou. Při ukončování poručnické správy majetku byl poručník povinen předložit vyúčtování hospodaření zejména kvůli případným ztrátám na majetku. Pokud poručník oddaloval předání sirotčího majetku, mohl se sirotek obrátit na přísežné a ti zjednali nápravu.²⁹

První oficiální soupisy právních řádů vznikaly až v druhé polovině 15. století. Nejdříve se tyto soupisy objevily ve šlechtickém prostředí, a to v kodifikaci zemského práva ve Vladislavském zřízení zemském. Další prostředí, kde se začaly projevovat snahy o kodifikaci práva, bylo prostředí měst.³⁰

Prvním pokusem o soupis městského práva byla sbírka Brikcího z Licska. Tato sbírka byla sepsána na přelomu první a druhé třetiny 16. století na základě tzv. práva

²⁸ Miroslav Flodr, *Brněnské městské právo*, s. 6.

²⁹ TAMTÉŽ, s. 278-280.

³⁰ Pavla Slavičková, *Způsoby*, s. 368.

pražského.³¹ Brikcí z Licska byl univerzitním mistrem na pražské univerzitě. Jeho Práva městská byla vydána roku 1536 na podkladě rozhodnutí zemského sněmu.³² Práva sice byla používána u městských soudů, nebyla však nikdy oficiálně přijata jako kodifikace městského práva. Do tohoto spisu bylo zakomponováno i právo brněnské a jihlavské. Sbírkou však nebyla i přes podporu panovníka všeobecně přijata, protože příliš omezovala městskou samosprávu.

Další kodifikací městského práva se stala sbírka Pavla Kristiána z Koldína. V roce 1569 byla ustanovena komise, která měla vyřešit nejednotné používání městského práva. Proti prvnímu návrhu se postavila severočeská města používající magdeburské právo, jelikož nový návrh neobsahoval žádné předpisy z tohoto práva. Králi byl adresován protinávrh, tzv. Extrakt, ten však již neodpovídal potřebám doby. Jednotná městská práva byla pro Čechy přijata až v roce 1579, kdy je schválil Rudolf II. Rok poté uznal nový zákoník i apelační soud v čele s Gabrielem Svěchinem z Paumberka. Po jejich schválení nastala nutnost právo co nejvíce rozšířit. Toho se ujal Pavel Kristián z Koldína, který se rozhodl udělat jejich krátký výtah. Snažil se vytáhnout to, co bylo v jednotlivých artikulech podstatné, a ve zkrácené formě vysvětlit. Vynechával proto i latinské části. Výtah byl hotov v roce 1581. První vydání autor věnoval královskému podkomořímu Burianovi Trčkovu z Lipé a na Světlé nad Sázavou. K dalšímu vydání, které bylo vytištěno v roce 1618 v tiskárně Adama z Veleslavína, byl také připojen seznam Pokut právy městskými vyměřených. Poté byla Koldínova městská práva vydána ještě dvanáctkrát. Brzy byla městská práva přeložena i do němčiny a to Petrem Kadanským.

K definitivnímu přijetí pražského městského práva v celých Čechách došlo však až v roce 1610. Do té doby se i přes sněmovní usnesení stále v některých městech používalo magdeburské právo, a to hlavně v Litoměřicích a Lounech. Dalších zemí Koruny české se však přijetí pražského práva netýkalo. Na Moravě dále platilo právo

³¹ V 16. století se na území českého státu používaly dva druhy městského práva. Jedním z nich bylo právo norimberské, které se později rozštěpilo na několik dalších. Mezi ně patřilo právě právo pražské. Dalšími byly například právo brněnské, jihlavské, nebo znojenské. Druhým bylo právo magdeburské. Tímto právem se v českých zemích řídily například Litoměřice, Louny, Slaný, Mělník, Nymburk či Ústí nad Labem. Pro zjednodušení můžeme určit jako oblast magdeburského práva vše od Prahy na sever. Naproti tomu oblast norimberského práva se nachází od Prahy na jih. V 16. století však již převažovaly oblasti s právem norimberským.

³² Josef Jireček - Hermenegild Jireček (edd.), *Matěj Brikcí z Licka, Práva městská*, Praha 1880.

magdeburské a brněnské. Až v roce 1697 bylo pražské právo přijato i pro Moravu. Do Slezska pronikla Koldínova městská práva až v 18. století. V 18. století se připravoval i překlad Koldínových městských práv do španělštiny nebo latiny.³³

Koldínova městská práva se vztahovala na osoby, které dosáhly plné právní odpovědnosti, jež byla v zákoníku určena pro chlapce v osmnácti letech a pro dívky v patnácti letech. Zákoník upravoval v podstatě veškerý život města, jeho správu i soudnictví. Obsahoval kromě jiného povinnosti městské rady, pojednával také o dědickém právu, o rodinném právu, trestním právu i o podobě trestního procesu. Koldín hojně použil i zemského práva a sněmovních usnesení, obohatil práci i prvky z římského práva. Práva městská Království českého zůstala v platnosti do 18. století, kdy byla postupně rušena jejich platnost. Poslední část o majetkovém právu pozbyla platnost roku 1811, kdy vstoupil v platnost Všeobecný občanský zákoník.

Většina sbírek práva se zabývala v první řadě určením poručníka a jeho povinností a práv ke svěřenci a jeho majetku. Vzhledem k tomu, že poručenství nebylo původně povinností, nýbrž právem, bylo ho možné chápat jako automatickou součást dědického procesu.³⁴ Koldínova Městská práva rozlišovala převážně tři typy poručníků: 1. poručníci pokrevní (tzv. tutores legitimi), 2. poručníci ustanovení kšaftem (tzv. testamentarií) a 3. poručníci určení od práva (tzv. tutores dativi, neboli inquisitionem judicis). Jak je patrné z předcházejícího výkladu, vychází toto rozdělení již z římského práva.

Ve městech převažovali poručníci ustanovení kšaftem, což předpokládalo způsobilost testátora k testování. Testament neboli kšaft vznikl z iniciativy zůstavitele projednávaného majetku. Vznikal proto, aby bylo s tímto majetkem naloženo podle testátorovy vůle.³⁵ Testátor měl dvě možnosti jak testovat. Prvním způsobem bylo učinit své poslední pořízení ústně, druhým způsobem bylo písemné poslední pořízení. Pokud chtěl testátor učinit svou poslední vůli ústně, měl několik možností. Mohl předstoupit před městskou radu nebo městský soud a svoji poslední vůli zde vyslovit. Ta pak byla zanesena do příslušných městských knih. Tento způsob byl více používán v oblasti měst s magdeburským městským právem, kde hrál větší roli tzv. zahájený soud.³⁶

³³ Josef Jireček (ed.), *Práva*, s. 4-8.

³⁴ Pavla Slavíčková, *... kdyby se jí ... ubližovalo, aby jí za ochranu byli.*, s. 4.

³⁵ Jiří Pešek, *Pražské knihy kšaftů a inventářů*, PSH XV, Praha 1982, s. 69.

³⁶ Michaela Hrubá, *"Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle"*, s. 176.

Pokud se měšťan rozhodl k písemnému poslednímu pořízení, mohl jej sepsat sám nebo za pomoci jiné osoby. Písemný kšaft musel být potvrzen svědky a uschován u svědka nebo v městské kanceláři. Pokud se písemný kšaft dostal do městské kanceláře, býval většinou po jeho naplnění po smrti testátora zapsán do městských knih.³⁷

Podle Koldína měl možnost činit poslední pořízení každý příčetný muž i žena, jimž to městské právo výslovně nezakazovalo a kteří poslední vůli sepsat chtěli. Forma kšaftu byla většinou stejná. Kšaft byl buď ve formě listiny, ověřeným knihovním opisem dané listiny nebo zápisem ústního pořízení do úřední knihy. Kšaft měl tedy v podstatě všechny běžné části listiny. Začínal invokační formulí. Ta bývala někdy i opticky oddělena od zbytku textu a obsahovala vzývání Boha. Následovala intitulace, tedy určení pořizovatele testamentu. Důležitou součástí byla v testamentu formule Sana-Mente, která obsahovala vyjádření o zdravém rozumu testátora a tudíž zamezovala jeho možnému napadení. Další částí byla arenga, tedy obecné zdůvodnění sepsání testamentu. Většinou byla úzce spojena s narací, která informovala o přímých okolnostech sepsání kšaftu. Poté následovala dispozice. Nejdříve zde byl uveden odkaz duše Spasiteli, těla jmenovaným osobám k pohřbení, poté vlastní dispozice počínající odkazem domu a případně dalších nemovitostí, peněžní a věcné odkazy a ustanovení o vydědění, speciální odkazy a stanovení dědické posloupnosti či jiná opatření pro případ úmrtí některého z dědiců. Formulář vlastního kšaftu končil seznámením poručníků, svědků či pečetitelů v koroboraci, datací a subskripcí.³⁸

Neustanovil-li otec jinak, byla jako první k poručenství povolána matka. Poručenství matky bylo však ve zvláštním postavení oproti jiným. Vdovy si často osvojovaly titul mocných otcovských poručnic. Zatímco zemské právo takový případ akceptovalo, městské se stavělo spíše odmítavě. Koldín takové poručnictví označoval jako tutela anomala, tedy jako něco neobvyklého. Většinou byli vdově jmenováni další pomocníci pro správu majetku. Sloužili jako pojistka při špatném hospodaření vdovy.³⁹ Pokud se matka znovu vdala, ztrácela nárok na poručenství.

Dalšími pokrevními poručníky mohli být jmenováni nejbližší pokrevní příbuzní sirotka. Na prvním místě to byl bratr, dále strýc, sestra a teta.⁴⁰ Ve většině případů byli

³⁷ Michaela Hrubá, *"Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle"*, s. 179.

³⁸ Jiří Pešek, *Pražské knihy*, s. 118-173.

³⁹ Pavla Slavičková, *Instituce*, s. 48-49.

⁴⁰ Pavla Slavičková, *Způsoby*, s. 368.

preferování příbuzní po meči. Toto poručenství bylo vykreslováno jako nejvhodnější, jelikož „*kdož bližší jest k poručenství, bližší jest také i k nápadům*“.⁴¹ Teprve pokud nikdo z nich o poručenství nejevila zájem, přicházeli na řadu příbuzní po přeslici. Velmi důležité v tomto druhu poručenství bylo, zda byl příbuzný schopný zajistit sirotčí majetek. Přímý příbuzní měli také oproti ostatním druhům poručenství určitou výsadu. V případě, že sirotek zemřel ještě před dosažením zletilosti nebo před převzetím svého majetku, dědil po něm právě jeho poručník. Pokrevní příbuzní mohli také za sebe určit jako poručníka někoho jiného.

Pokud otec neurčil v kšaftu poručníka a nikdo z příbuzných tuto pozici nechtěl vykonávat, bylo na konšelích daného města, aby poručníka určili. V tom případě byl určen poručník právem, což znamená, že poručníka určila městská rada nebo případně zástupce vrchnosti. Osoba, která byla tímto způsobem vybrána, se nemohla své povinnosti jen tak vyhnout. Tito poručníci museli také ještě před tím, než začali se sirotčím majetkem zacházet, vyhotovit inventář majetku statku a po dosažení zletilosti sirotka mu při konšelském úřadě o všem hospodaření předložit správu. Registra hospodaření byli povinni vést i ostatní poručníci a ze všeho měli následně sirotkům vyhotovit účty.

Inventarizace sirotčího majetku byla většinou jen technickou procedurou v rámci poručenského nebo pozůstalostního řízení. Ani Brikcí ani Koldín se inventarizaci ve svých pracích podrobněji nevěnovali. Koldín jen uváděl případy, ve kterých je přínosné inventarizaci udělat. Takový případ nastával zejména při ustanovení poručníků kšaftem. Koldín přímo uvádí: *"Avšak ten poručník nebo poručníci od práva sirotkům daní, první statku sirotčího dotýkali a v spravování jeho vešli, dle uvarování budoucího nebezpečství mají za to práva žádati (ač nebyla-li by taková věc první právem opatřena), aby všecek ten statek sirotčí, movitý i nemovitý, na gruntech, na svršcích, nábytcích, na penězích hotových, a tak summou na všem zejména vyhledán a popsán byl, a toho všeho statku inventarium, to jest, popis od písaře přísežného, při přítomnosti dvou nebo více konšelův, aby pořádný učiněn byl"*.⁴²

Ani průběh inventarizace nebyl nijak specifikován. V Koldínových městských právech bylo upřesněno pouze složení inventarizační komise. Měli v ní být dva zástupci městské rady a městský písař. Vedle komise byly přítomny většinou osoby, které byly

⁴¹ Josef Jireček (ed.), *Práva*, s. 116.

⁴² TAMTÉŽ, s. 121.

zainteresované na vzniku inventáře, nejčastěji poručníci nebo věřitelé. Struktura inventářů měla podobu protokolu. Byl nadepsán jménem osoby, jejíž pozůstalost se projednávala, následovala datace, soupis přítomných osob a výčet pozůstalých. Hlavní částí inventáře byl popis domácnosti. Začínal zpravidla výčtem nemovitostí, polí, luk a podobně. Následoval výčet movitého majetku, který mohl být i velice rozsáhlý. Inventarizační komise mohla postupovat dvěma způsoby. Prvním byl postup takzvaně po místnostech, kdy komise procházela dům a zapisovala, co v které místnosti viděla. Druhým způsobem byl zápis podle jednotlivých tématických okruhů. Tento postup preferoval i Koldín.⁴³

Inventář měl také sloužit při opětovném předání majetku sirotkovi při dosažení zletilosti. Mohlo se stát, že poručník během svého hospodaření způsobil na majetku nějakou škodu. V takovém případě měli sirotci právo vymáhat náhradu nejen na poručníkovi, ale v případě jeho smrti i na dědicích. Naopak pokud měl poručník nějaké výdaje se sirotky, měli mu před předáním statku jeho výlohy zaplatit. Poručník měl také právo, v případě smrti sirotka ještě před předáním statku, na jednu třetinu jeho majetku.

Dohled nad sirotky neměli jen jejich poručníci, ale i vrchnost nebo městská rada. Druhy poručenství se lišily i způsobem dohledu na poručníky. Zatímco poručníci určené kšaftem byli zcela samostatní a nepodléhali žádnému dohledu, vdovy a poručníci určené právem byli pod dohledem rady nebo vrchnosti. Také role kmotra byla důležitá – často se poručníkem stal právě kmotr.

V Koldínových městských právech byly jako sirotci označovány jen nezletilé děti. Ve skutečnosti můžeme v pramenech nalézt jako sirotky i dospělé osoby. Takovým dospělým sirotkem se mohl člověk stát v případě, že se nevyjasnily jeho nároky na dědický podíl. V tomto smyslu byl člověk sirotkem až do doby svého majetkového vypořádání a sociálního osamostatnění. V literatuře se objevuje také termín "velké děti",⁴⁴ který označuje nezaopatřené jedince, kteří byli však již schopni práce a osamostatnění se.

Právní dospělosti dosahovali chlapci v osmnácti a dívky v patnácti letech.⁴⁵ Po dosažení daného věku mohli již sirotci převzít svůj dědický podíl. Překážkou se mohlo stát jen to, pokud otec ve svém kšaftu určil jinou věkovou hranici pro převzetí majetku.

⁴³ Michaela Hrubá, *"Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle"*, s. 255-264.

⁴⁴ Martin Štindl, *Bítešští a novoměstí sirotci*, s. 49.

⁴⁵ Josef Jireček (ed.), *Práva*, s. 122.

3. Postavení sirotků v českých městech

Ať již zemřel měšťan v 18. století z jakéhokoli důvodu, netýkala se tato situace pouze jeho rodiny, ale širšího okruhu lidí. V okamžiku, kdy děti osiřely, měl hlavní dohled podle tradice král jako nejvyšší ochránce vdov a sirotků. Praktický výkon dohledu nad sirotky ponechal král na svých zástupcích v daném městě, tedy na vrchnosti. Ta vždy ale upírala svou pozornost spíše na sirotčí majetek než na sirotky samotné. Až později během 16. století byli sirotci vnímáni i jako společensky ohrožení jedinci. Vznikaly proto nejen již dříve existující hospodářské záznamy o sirotčím majetku, ale také záznamy evidenčního charakteru o chování sirotků a jejich způsobu zaměstnání. Postupně se v 16. století rozšiřovalo používání tzv. "sirotčích rejstříků" nebo "knih stavuňků" ve vrchnostenských kancelářích. Tyto písemnosti evidovaly sirotky na daném určeném území za jeden rok. Později, ve druhé polovině 18. století, se jejich vzor přenesl do používání tzv. "pupilárních tabel".

V průběhu 17. století se většina kompetencí sirotčí agendy přenesla z vrchnostenských úředníků na úředníky městské, tedy především na konšely v poddanských městech a městečkách. Některá města se ujala i agendy stavění sirotků. Vrchnost se postupně stávala spíše dohlížecím orgánem, a to především sirotčích účtů, a dále si osobovala rozhodovat o propuštění sirotků z vlastního poddanství.

V případě předkládané práce se budu více zajímat především o poddanská města, která byla v držení rodu Schwarzenberků a soustředila se do oblasti bývalého Prácheňského kraje. Prácheňsko bylo jediným krajem v Čechách, který nenesl své pojmenování podle krajského města. Jeho pojmenování vzniklo podle starobylého hradu u Horažďovic. Podle Berní ruly můžeme určit hranice Prácheňského kraje takto: nejzápadnější částí byly rychty tzv. Královského hvozdu – Svatá Kateřina, Hamry, Hojsova Stráž a Javorná. Odtud postupovala východně k Nemilkovu, dále k Lukovišti a odtud opět na východ a následně sledovala hranici bývalých soudních okresů horažďovického, blatenského, březnického, mirovického a milevského až ke Kojetínu. Zde se hranice obracela k jihu, šla středem pozdějšího milevského soudního okresu a u Stehlovic se obracela na západ a pokračovala jihovýchodně směrem podél Vltavy až k Týnu nad Vltavou. Nadále sledovala tok Vltavy až k Bavorovicím a po hranicích hlubockého, netolického a prachatického panství směřovala do Volar. Za nimi hranice Prácheňského kraje splývala s hranicí zemskou. Podle dnešního rozdělení můžeme říct, že Prácheňský kraj zabíral západní část dnešního Jihočeského kraje a jihovýchodní část

kraje Západočeského. Hlavním městem kraje byl již od roku 1420 Písek, kde se konaly krajské sjezdy. Před rokem 1751 sídlili krajští hejtmané na svých statcích. Po roce 1751 již měl krajský úřad své trvalé sídlo v Písku. I když se jednalo o přestěhování krajského úřadu do Horažďovic, zůstal sídlem krajského úřadu Písek až do roku 1850, kdy byl zrušen.⁴⁶

Před rokem 1850 bylo v Prácheňském kraji šest královských měst – Dolní Rejštejn, Hory Matky Boží, Kašperské Hory, Písek, Sušice a Vodňany. K poddanským městům a městysům patřily Bavorov, Blatná, Březnice, Horažďovice, Husinec, Kasejovice, Lhenice, Mirovice, Mirovice, Netolice, Prachovice, Rabí, Rožmitál pod Třemšínem, Strakonice, Strunkovice nad Blanicí, Velhartice, Vimperk, Vlachovo Březí, Volary, Volyně a Záblatí.⁴⁷

V této diplomové práci se dále věnuji některým z těchto poddanských měst, ve kterých se dochovala agenda spojená se sirotky. Všechna města, která se v této práci objevují, měla jako svoji vrchnost rod Schwarzenberků. Ti je získali převážně v roce 1719 jako dědictví po vymření rodu Eggenberků. Pod vrchnostenskou správou Schwarzenberků zůstala tato města až do roku 1848. Ve větší míře se zde zabývám pěti městy, jejichž sirotčí agenda je tématem dalších kapitol.

Prvním z těchto měst je městečko Lhenice. První zmínka o Lhenicích pochází z roku 1283, kdy se objevily společně s vedlejšími Netolicemi ve vlastnictví cisterciáckého kláštera ve Zlaté Koruně. Tomu byly Lhenice darovány králem Přemyslem Otakarem II. Zlatokorunskému klášteru patřily Lhenice až do roku 1420, kdy jako zástava přešly do vlastnictví Oldřicha II. z Rožmberka. Již před husitskými válkami byla ve Lhenicích doložena rychta a kostel. Po upálení Jana Husa v Kostnici se na stížném listu objevila také pečeť jistého Benka ze Lhenic. V roce 1437 zapsal císař ves Lhenice, spolu s Vadkovem, Újezdcem a Vodícemi městu Táboru. V roce 1544 byla ves Lhenice povýšena Ferdinandem I. na městys. Současně s tím Lhenice dostaly právo výročního jarmarku na den sv. Jiljí (1. září) a právo používat městský znak a pečetit zeleným voskem. V roce 1547 byly Lhenice Táboru za účast na prvním protihabsburském odboji zkonfiskovány. Koupil je Albrecht z Gutštejna a na Žirovnici jako poručník po Joštu z Rožmberka. V roce 1551 byly Lhenice postoupeny Vilémovi z Rožmberka, který je připojil k libějovickému panství. Ve vlastnictví rodu Rožmberků

⁴⁶ Robert Randýsek, Helena Janáková, Krajský úřad Prácheň, České Budějovice 1969, s. 4-5.

⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 8.

byly Lhenice s menší přestávkou do roku 1611. Po vymření Rožmberků se staly vlastnictvím Jana ze Serinu a poté rodu Švamberků. V roce 1620 byly Lhenice vypáleny stavovskými vojsky. Spolu s panstvím Netolice se dostaly v roce 1622 do rukou Eggenberků, kterým patřily až do roku 1719. V tento rok přešly do majetku Schwarzenberků, kde se nacházely až do roku 1848.⁴⁸ V Berní rule bylo ve Lhenicích zaznamenáno 17 celousedlých dohromady s 579 strychy půdy. Dále pak 11 1/4 usedlých a 25 1/8 usedlých. Celkem disponovali všichni usedlí se 765 strychy půdy. V roce 1713 bylo ve Lhenicích připomínáno 84 hospodářů. Na konci 18. století můžeme v záznamech najít již údaje o počtu domů. V roce 1790 stálo ve Lhenicích 136 domů.⁴⁹

Dalším městem, které je v mé práci zmiňováno, je město Netolice. Mohyly dochované v oblasti Netolicka dokládají značné stáří osídlení tohoto území. Netolice byly zmíněny již v Kosmově kronice jako hraniční místo slavníkovského panství. Po vyvraždění Slavníkovců se hrad dostal do rukou vládnoucích Přemyslovců. Původní trhová osada se začala rozprostírat kolem hradiště hlavně díky obchodní cestě, která tudy probíhala a spojovala Rakousy s Čechami. Tato stezka vedla od Chvalšín přes Lhenice do Netolic a odtud dále do Vodňan. Původně byly Netolice majetkem kláštera ve Zlaté Koruně. Ten založil také nedaleko bývalé trhové osady městečko. To se ve 14. století stalo městem. Roku 1468 dostalo město od krále Jiřího z Poděbrad právo trhu na den sv. Václava (28. září.). Později dostalo město další trhy, a to na svatého Jana Křtitele (24. června), od císaře Rudolfa II. Pravidelný týdenní trh na koně a dobytek a další trhy dostaly Netolice v letech 1795 a 1848. Město bylo známo svými dobytčími trhy. Svoji polohou bylo předurčeno pro obchodní centrum. Počátkem 16. století připadlo město rodu Rožmberků. Do držení ho jako první dostal Oldřich z Rožmberka padělanou listinou. Plnoprávně obdrželi Rožmberkové město až v roce 1513 listinou Vladislava II. Jagellonského. Za vlády Viléma z Rožmberka byl nedaleko Netolic vystaven rožmberský zámek Kratochvíle. V roce 1601 prodal Petr Vok Netolice císaři Rudolfovi II. V roce 1619 bylo město dobyto vojskem generála Dumpierra a zcela vypleněno. Následně dostali Netolice do držení Eggenberkové a poté Schwarzenberkové.

V Berní rule z roku 1654 bylo v Netolicích zaznamenáno 32 celousedlých, 22 1/4 usedlých a 35 1/8 usedlých. V této době zde bylo stále 64 pustých domů a gruntů po

⁴⁸ Václav Starý, Archiv města Lhenice - Inventář, Prachatice 1967, s. 1.

⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 2-3.

ničivém vpádu generála Dampierra. Celkem zde hospodařilo 89 hospodářů, kteří dohromady vlastnili 1292 strychů půdy. Největší hospodář byl Václav Moller s 90 strychy půdy a Jiřík Neuhauszer se 75 strychy půdy. V Tereziánském katastru bylo zaznamenáno v Netolicích 159 hospodářů s celkem 1695 strychy půdy a 161 domů. V roce 1790 bylo v Netolicích napočítáno 222 domů.⁵⁰

Městem, které je v práci zmiňováno, jsou také Volary. Vzniklo díky své poloze na obchodní cestě z Pasova do Prachatic, která se nazývala Zlatá stezka. Volary byly posledním místem přenocování obchodníků před příchodem do Prachatic. První zmínka o Volarech byla dochována ze 14. století. V roce 1396 zde očekávalo české poselstvo příchod bavorského vévody Štěpána. V roce 1421 byly Volary poprvé označovány jako městečko. V roce 1503 udělil Petr z Rožmberka městu právo odúmrti a v roce 1506 mu udělil právo týdenního trhu vždy v pondělí. I toto město se stalo v roce 1719 součástí schwarzenberského dominia, jako jedno z měst panství Prachatic. Berní rula udávala ve Volarech 21 celousedlých, 19 1/4 usedlých a 127 1/8 usedlých. Nejbohatším obyvatelem Volar byl podle Berní ruly Ambrož Štekbaur, mistr v nedaleké sklářské huti, který vlastnil celkem 26 strychů polí. V roce 1787 bylo ve Volarech napočítáno 222 domů a 1658 obyvatel.⁵¹

Dalším městem, které je nutno představit, je městečko Záblatí. Toto městečko nedaleko města Prachatic je poprvé zmiňováno v roce 1337, kdy dal král Jan Lucemburský zdejší rýžoviště do zástavy Petrovi z Rožmberka. Tehdy již však obec stála a vděčila za svůj vznik rýžování na řece Blanici. Část historie města byla spojena s nedalekým hradem Hus. Podle tohoto hradu se také nazývalo panství, ke kterému patřilo Záblatí, Husinec a dalších 23 vesnic v okolí. V roce 1400 obdrželo městečko privilegium, ve kterém dostalo povolení opevnit se, užívat tzv. městské právo písecké a povolení užívat svobodnou obchodní cestu ze Záblatí do Pasova. Toto privilegium bylo později potvrzeno Jiřím z Poděbrad a Vladislavem II. Jagellonským. Další práva dostalo město od Ferdinanda I. Ten udělil Záblatí právo trhu na den sv. Kateřiny (25. listopadu) a osm následujících dnů. Také Záblatí se stalo v roce 1719 součástí schwarzenberského dominia, přesněji součástí panství Vimperk.

Berní rula udávala v Záblatí celkem 12 celousedlíků, 8 1/4 usedlých a 35 1/8 usedlých. Celkem tedy 55 hospodářů se 403 strychy půdy. Berní rula kromě toho

⁵⁰ Václav Starý, Archiv města Netolice - Inventář, Prachatice 1990, s. 3-5.

⁵¹ Václav Starý, Archiv města Volary - Inventář, Prachatice 1971, s. 4.

uváděla v Záblatí také pět pustých domů. Největšími hospodáři byli Joachim Creml a Jan Aleš. Creml vlastnil mlýn a 46 strychů půdy a Aleš 45 strychů půdy. Tereziánský katastr udával v Záblatí již 77 hospodářů s 372 strychy půdy.⁵²

Posledním městem je Bavorov ležící v dnešním okrese Strakonice. Nejstarší písemná zmínka o Bavorovu pochází z roku 1228 z listiny krále Přemysla Otakara I. Rovněž v případě Bavorova byl vznik města spojen s obchodní cestou, v tomto případě to byla stezka navazující na tzv. Zlatou stezku vedoucí z Prachatic přes Bavorov do Písku. Na ochranu této stezky byl vybudován hrad a osada, která dostala název Bavorov po svém zakladateli Bavorovi ze Strakonic. S tímto hradem se pojila po dlouhou dobu i historie města Bavorova. V době, kdy byli majiteli hradu i panství Rožmberkové, byl na nedalekém návrší postaven s povolením krále pevný hrad Helfenburk. V roce 1552 povolil král Ferdinand I. městu dva výroční trhy (na sv. Vavřince 10. srpna a na sv. Matěje 24. února) a jeden týdně; spolu s tím dostalo také právo pečetit červeným voskem, což se dá pokládat jako povýšení městečka na město. V roce 1593 byl již skoro zpustlý hrad Helfenburk spolu s Bavorovem a dalšími vesnicemi prodán městu Prachatice. V té době také dostává Bavorov větší samosprávu. Po bitvě na Bílé hoře byl Bavorov prachatickým zkonfiskován a udělen knížeti z Eggenberku. V této době bylo v Bavorově celkem 60 hospodářů a 15 gruntů zůstalo pustých. Celkem hospodáři v Bavorově obhospodařovali 668 strychů polí. Od roku 1719 se i Bavorov stal součástí schwarzenberských držav.⁵³

Většina měst v Prácheňském kraji měla velmi podobnou podobu městské samosprávy. Tu řídila městská rada v čele s purkmistrem. Každý člen městské rady byl purkmistrem čtyři týdny. Ten, který byl purkmistrem první a zároveň poslední, byl označován jako primátor nebo primas. V tomto ohledu bylo výjimečné Záblatí, kde se na místě purkmistra střídali vždy po čtvrtině roku první čtyři členové městské rady.

Členů městské rady bylo obvykle dvanáct. Dvanáct členů bylo například již ve 14. století v Netolicích. Jen v Záblatí byl tento počet nižší – nejdříve to bylo jen pět osob, až později se jejich počet zvyšoval. V 16. století to bylo již 7 až 8 osob a v 17. století se počet členů záblatské městské rady vyšplhal na obvyklých dvanáct členů. V 18. století Záblatí svůj vlastní magistrát nemělo, v čele městečka stál rychtářský úřad.

⁵² Václav Starý, Archiv města Záblatí - Inventář, Prachatice 1971, s. 4.

⁵³ Jan Olejník, Archiv města Bavorov - Inventář, Strakonice 1984, s. 2-7.

V průběhu 18. století se zásahem josefínských reforem změnilo i obecní zřízení většiny měst. Ve Volarech byl tak v roce 1790 zřízen samostatný magistrát, který se skládal z purkmistra, zkušeného rady a dvou radních. V Netolicích vznikl magistrát v roce 1792 a skládal se z purkmistra, úřadujícího rady, hospodářského nadvládního, radního kancelisty a radního sluhy. Písemnou agendu vedl magistrátní radní protokolista. Některá města však magistrát nedostala a zůstala spravována rychtářským úřadem, jak již bylo řečeno v případě Záblatí.

Specifické postavení mělo město Bavorov, které bylo do 16. století svoji správou úzce spojeno s hradem Helfenburk. Až v době, kdy se vrchností města staly Prachatice, se samospráva změnila a nabyla větší správní samostatnosti. V 18. století stál v čele Bavorova purkmistr a rychtář, kteří byli voleni městskou radou.

Všechna města měla pro potřebu písemné agendy svého písaře. Ve větších městech to byla samostatná specifická pozice v rámci městské samosprávy. V průběhu doby se v těchto městech objevili i další pomocní písaři, což souviselo s větším rozsahem písemné agendy. V menších městech byla tato pozice někdy spojována s povoláním městského učitele. Tak tomu v 17. a 18. století bylo v Záblatí a také ve Lhenicích.

Jak již bylo řečeno, nejvyšším ochraňovatelem vdov a sirotek byl král, později se tato pravomoc přenesla na pozemkovou vrchnost. Každá vrchnost si řídila zacházení se sirotky a jejich majetkem sama. Vydávala proto své instrukce pro úřednictvo měst a městeček na svých panstvích. V případě schwarzenberského dominia se z počátku 18. století dochovala instrukce pro sirotčí písaře na velkostatku Netolice.⁵⁴ Celá kniha byla nadepsaná jako *Instruction und Ordnung nach [...] Hauptmann und Waisenschreiber[...]*. Datum vydání 1707 byl vepsán na konec celé knihy instrukcí. Jelikož se již ve fondu Velkostatek Netolice jiná podobná kniha instrukcí nenachází, je pravděpodobné, že se touto instrukcí řídilo panství i v následujících letech. Jelikož byla kniha připsaná pro oblast českokrumlovskou, patrně se stejnými předpisy neřídil jen velkostatek Netolice, ale nejspíše celé dominium.

Uvedená instrukce byla stejně jako celá kniha instrukcí vedena v němčině. Norma pro sirotčího písaře měla celkem jedenáct bodů. Na začátek byly všechny body jeden po druhém vyjmenovány. Následně zde bylo naznačeno, čeho se jednotlivé body

⁵⁴ SOA Třeboň, Velkostatek Netolice, Stará registratura, sign. V AU 17.

týkaly. Po tomto úvodu se kniha instrukcí věnovala každému z daných bodů jednotlivě a podrobněji.

První bod se netýkal přímo sirotčích záležitostí, ale projednávaly se v něm spíše záležitosti školy, kostela a fundací, které kostelu připadaly. Další body se již sirotkům věnovaly. V druhém bodě se instrukce zabývala nakládáním se sirotčím majetkem, tedy jeho prodejem, koupí a podobně. Třetí oddělení bylo zaměřeno na záležitosti týkající se sepsování majetku a posledních vůlí. Také se zde určovalo, kdo má být u takového sepsání a kde se následně měla poslední vůle uložit. Následují další odstavce, které se většinou zabývaly již různými záležitostmi. Jednou z nich byla například i věková hranice pro volné nakládání sirotků s majetkem, tedy doba plnoletosti. Tato hranice byla stejná jako v sepsání Koldínových městských práv, tedy osmnáct let v případě chlapců a patnáct let v případě dívek. Také se zde nacházela jasná ustanovení o tom, jak měli úředníci postupovat v případě, kdy nebyl k dispozici testament. Opět je možné sledovat, že většinou šlo o nařízení ohledně správy sirotčího majetku, tedy stejný postup jako u Koldína.

V této instrukci však na rozdíl od Koldína můžeme nalézt i záležitosti sirotčí agendy. Té se věnoval nejdříve jeden z odstavců, kde byly hlavním tématem postupy při sepsování sirotčího majetku a vedení této evidence. Můžeme tedy zjistit, co bylo povinností sirotčího písaře. Ten měl za povinnost vést všechny příjmy a výdaje. Také musel jednou za rok ze všech příjmů a výdajů učinit účty a ty odevzdat vrchnostenské kanceláři. V tomto případě byla i stanovena lhůta, do kdy musel tyto účty odevzdat. V instrukci byl touto lhůtou leden následujícího kalendářního roku. Také bylo v instrukci jasně nařízeno, že o uložených penězích měl být vyhotoven záznam do jakéhosi registru, v instrukci nazývaném *Depositionbuch*. Zde měly být veškeré přijaté a vydané peníze zaznamenány. Prikázán byl i způsob vedení záznamů o příjmu a vydání peněz, a to do jednotlivých rubrik. Z vyjmenovaných rubrik je možno se domnívat, že se jednalo o instrukci pro vedení záznamů nám známých jako sirotčí účty. Zajímavostí je, že vše mělo být podle nařízení zaznamenáváno jen "*ganz kürzlich*", tedy jen krátce.

V dalších nařízeních o vedení záznamů je možné poznat sirotčí knihy. U obou případů byly následně přidány ukázky vedení těchto záznamů a způsobů vedení jednotlivých rubrik. V dalších odstavcích se ještě můžeme dočíst o způsobu zacházení se svěřenými penězi, tedy o jejich půjčování za účelem zhodnocení a také o jejich přebírání a vydávání. V instrukci se nalézal také odstavec o způsobech vyplácení vejrunků, které měly připadnout sirotkům. O tyto záležitosti se staral odstavec číslo osm.

V devátém bodě se opět dovídáme o sirotčí agendě. V tomto případě se jednalo o třetí způsob vedení agendy, o který se zajímám v další části mé práce, a to o stavění sirotků. V instrukci bylo jasně řečeno, že ke stavění se nedostavovali jen sirotci, ale například i lovčí a podobná zaměstnání. I v tomto případě byla pevně stanovena doba, kdy se měla stavění sirotků konat, a to každoročně v prosinci. Vrchnosti zřejmě na těchto záznamech poměrně záleželo, jelikož byly v instrukci stanoveny sankce v případě, kdy by se sirotek k stavění nedostavil. Jeho nepřítomnost mohla být důvodem k vyšetřování sirotka a zároveň k jeho stíhání. V tomto odstavci se dále dočteme, kdo měl být u stavění přítomen, aby proběhlo ve správném složení. V první řadě zde měl být přítomen vrchnostenský hejtman, městská rada, sirotčí písař, který měl vše řádně zaznamenat, a také hospodářský písař. Hlavně bylo sirotčímu písaři nařizováno, aby zapsal o sirotkovi údaje o momentálním místě pobytu, způsobu jeho zaměstnání, rodinném stavu. U žen a dívek neměly chybět informace o počtu dětí, stejně jako údaj, zda je měla za svobodna nebo z manželství.

V naší moderní společnosti jsou jako sirotci vnímány děti, které ztratily jednoho nebo oba rodiče a je nutné zabezpečit jejich výchovu. V raně novověké společnosti však sirotkem nebyly nazývány jen děti, ale toto postavení mohl člověk zaujímat až do dospělosti. Rozhodujícím krokem k zbavení se postavení sirotka bylo majetkové vypořádání a vyplacení podílu z rodičovského majetku. Tento předěl mohl přijít stejně při právním dosažení plnoletosti, nebo také nemusel přijít nikdy za celý sirotkův život. Příkladem takového celoživotního údělu sirotků mohou být sourozenci Houškoví z jihočeského městečka Lhenice. Ve lhenických sirotčích tabelách z konce 18. století bylo zaznamenáno celkem šest sourozenců, tři muži a tři ženy. V prvním roce, kdy se dochovaly sirotčí tabely, byli uvedeni všichni, tedy Josef, Václav, Augustin a jejich sestry Terezie, Anna a Voršila.⁵⁵ Voršila v průběhu roku 1787 umřela a ostatní se pohybovali mimo město. Muži na vandru a ženy ve službě. V roce 1792 byl v těchto záznamech poprvé uveden věk. V tomto roce tabely uváděly již jen tři sourozence, Josefa, Václava a Terezii. Je možné, že některému ze sourozenců byl vyplacen jeho podíl, a proto ze záznamů zmizel. Pravděpodobnější je ale, že v průběhu roku mimo město zemřeli. V okamžiku, kdy se dovídáme věk sourozenců, bylo Josefovi již 53 let,

⁵⁵ Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Prachatice, Archiv města (dále jen AM) Lhenice, sign. II-74.

Václavovi 38 let a Terezii 52 let.⁵⁶ Všichni zmizeli ze záznamů v roce 1799,⁵⁷ tedy již ve vyšším věku. Pravděpodobně u nich tedy nikdy nedošlo k některému z "rituálů", které mohly ukončit jejich postavení sirotků. U žen bylo zrušení statutu sirotka většinou spojeno se vstupem do manželství. Tak zmizela z evidence sirotků například Marie Praxlová z Volar, která se v roce 1791 vdala za Josefa Gelnera také z Volar.⁵⁸ V okamžiku, kdy se žena provdala, již v dalších záznamech nefiguruje, pozbyla tudíž status sirotka.

U chlapců bývala tímto rituálem buď svatba, nebo převzetí svého hospodářství a tudíž vyplacení z otcovského majetku. Sirotek se také mohl přiženit na cizí statek. To se však nedělo tak často, proto museli sirotci hledat své živobytí často mimo rodný dům nebo dokonce mimo rodné město. Menší děti zůstávaly nejvíce u zbývajícího rodiče na výchovu. Pokud nežil ani jeden z rodičů, byly vychovávány často u nejbližších příbuzných jako např. u staršího bratra, strýce apod. V rodičovském domě zůstávali také sirotci, kteří byli nezbytní pro zajištění dalšího chodu hospodářství. Jelikož si i jihočeská města udržovala stále převážně zemědělský charakter, hledalo mnoho sirotků svoji obživu ve službě u některého ze sousedů nebo byli ve své domácí výchově pro hospodaření připravováni.

Někteří ze sirotků byli připravováni pro řemeslnou výrobu. V takovém případě se i ze sirotčích peněz evidovaných v sirotčích účtech odváděly peníze na výchovu u řemeslnického mistra. Například v městě Netolice žádal v roce 1754 poručník peníze pro sirotka Josefa Brychtu na vyučení se řemeslu řeznickému.⁵⁹

Po vyučení však sirotci často doma nezůstávali a vydávali se podle řemeslnického způsobu na vandr. Takový vandr mohl trvat velice dlouho. U již dříve uvedených sourozenců Houškových ze Lhenic jsou muži označováni "*na vandru*" po celou dobu jejich evidence i přes jejich poměrně vysoký věk. Prakticky v žádném případě není uvedeno, kde přesně se vandrující sirotek zdržoval. Je tedy pravděpodobné, že městští úředníci vždy přesně nevěděli, kde se sirotek nacházel, a spokojili se s konstatováním, které přejímali z předcházejících let. Zajímavé je, že u těchto sourozenců se některé bližší informace o pobytu dochovaly v sirotčích účtech.

⁵⁶ SOkA Prachatice, AM Lhenice, sign. II-79.

⁵⁷ TAMTÉŽ, sign. II-86.

⁵⁸ SOkA Prachatice, AM Volary, sign. II-123.

⁵⁹ SOkA Prachatice, AM Netolice, sign. IV-1209.

Sourozenci Houškovi zde byli zaznamenáni již před rokem, ze kterého máme první sirotčí tabely. Již v roce 1781 uvádí písař, že bratři Václav a Augustin Houškové utekli ze Lhenic, a z doslechu věděl, že by měli být již od roku 1772 v Uhrách.⁶⁰ I v oblasti jižních Čech se tedy můžeme setkat s nelegálními odchody z panství. V některých případech nebyl odchod od samého začátku nelegální. Chlapci odcházeli po vyučení na legální vandr, ale postupem času se ztratili ve světě a domů se již nikdy nevrátili. Otázkou je, proč písař, který vedl sirotčí tabely, neuvedl stejné informace, které se již nacházely v sirotčích účtech?

Existovaly i případy hromadných odchodů, kdy se sirotky odcházela rovněž jejich ovdovělá matka. V tomto případě se vrchnost většinou snažila o návrat sirotků, pokud se podařilo zjistit, kde se nacházeli. V případě, že se nevědělo, kde jsou, propadl jejich majetek vrchnosti jako náhrada za ně. Pokud se stalo, že tito jedinci měli dostat nějaký majetek zděděný po příbuzných, propadal i tento ve prospěch vrchnosti.⁶¹

V některých případech se sirotci dostávali do služby i do poměrně vzdálených končin. Tak již zmíněná Terezie Houšková podle sirotčích tabel sloužila v roce 1789 ve Vídni⁶² a Marie Břečková z Netolic v roce 1801 v Praze.⁶³ Tato dvě místa jsou také nejčastější ve sledovaných jihočeských městech. Rakouská metropole byla pravděpodobně častým místem služby jihočeských děvčat díky nepříliš velké vzdálenosti od rodného kraje. Převážně však dívky sloužily v městě samotném, tedy ve svém rodišti.

Velice častou poznámkou je ve všech uvedených městech pobyt sirotků "*na vojně*". Vojenská služba dávala sirotkovi jistou existenční jistotu. I proto se poměrně vysoké procento sirotků nechávalo naverbovat do služeb armády. Ve většině případů nevíme o dalším osudu sirotka sloužícího v armádě nic. Písaři se spokojili s prostým konstatováním jeho příslušnosti k armádě, ale již se nesnažili o bližší specifikaci např. regimentu apod. V tomto ohledu jsou specifické netolické sirotčí tabely, kde se u některých sirotků dochovalo upřesnění jeho pobytu. Frantz Tesk byl např. v roce 1801

⁶⁰ SOkA Prachatice, AM Lhenice, sign. II-439.

⁶¹ František Matějka, *Péče*, s. 75-76.

⁶² SOkA Prachatice, AM Lhenice, sign. II-76.

⁶³ SOkA Prachatice, AM Netolice, sign. IV-1294.

tamborem u Šporkova regimentu, Ignác Dolejší ve stejném roce zase náležel ke čtvrtému polnímu dělostřeleckému regimentu.⁶⁴

Někteří sirotci skončili až na okraji tehdejší společnosti, když se snažili uživit alespoň pokoutným prodejem nebo dokonce žebrotou. V takovém případě se mohli dostat i do tehdejších sociálních zařízení pro potřebné, jako byly špitály nebo chudinské fondy. Ve Lhenicích se dochovalo tzv. "*Popsání vynacházejících se na té celé osadě opravdových chudých a jejich nouze! od roku 1786 měsíce Aprile. Okrsek pod ochranou Spasitele Ježíše Krista, fara Elhenická*".⁶⁵ Přibližně ze stejné doby se dochovaly také sirotčí tabely, takže je možnost porovnání s tímto soupisem chudých. V tomto případě lze říci, že ve Lhenicích se žádný ze sirotků nedostal do pozice člověka, který by potřeboval pomoc v rámci chudinských dávek pro potřebné. Nejčastěji se městskou chudinou stávali lidé staří, nemocní či neschopní se uživit vlastní prací, lidi bez majetkového zázemí a často bez vazby k půdě.⁶⁶ Zaznamenáni by v tomto soupisu byli jen sirotci, kteří dosáhli již vyššího věku a měli by se o sebe již postarat vlastními silami. Jelikož se v tomto soupisu žádní lheničtí sirotci neobjevili, byli patrně všichni schopni se o sebe postarat. Všichni se také v rodném městě nezdržovali a dávky chudinské podpory byly vypláceny jen osobám trvale se zdržujícím v místě.

Prameny k posouzení životním peripetií sirotků byly ve většině oblastí spíše v menšině. Ve většině případů se většina pramenů obrací ke správě sirotčího jmění. Sirotčí knihy podchycují především nemovitý a někde i movitý majetek. V sirotčích účtech zase nalezneme nejvíce sirotčí kapitál, tedy hotové peníze a vejrunkovní splátky. Splátkový systém v podobě vejrunkovních splátek fungoval již v 16. a 17. století. Část peněz z majetku rodičů byla sirotkům postupně vyplácena v podobě splátek. Ty byly ukládány často mimo dosah poručníků v městské nebo vrchnostenské kanceláři. Dozorem nad penězi byla pověřena městská rada, na vesnicích rychtář, popřípadě některý z vrchnostenských úředníků.⁶⁷ Postupně docházelo ve většině měst ke vzniku tzv. sirotčích truhlic. Pojem sirotčí truhlice (něm. Waisentruhen) není náhodný. Peníze byly skutečně ukládány do truhlic na radnici. Ve větších městech mohla mít sirotčí

⁶⁴ SOkA Prachatice, AM Netolice, sign. IV-1294.

⁶⁵ Blíže k tomuto soupisu Jana Koutná, *Organizace chudinské péče ve lhenické farnosti kolem roku 1786*, Zlatá stezka 11, 2004, s. 28-43.

⁶⁶ Jana Koutná, *Organizace*, s. 29.

⁶⁷ Chocholáč, *Sirotčí peníze*, s. 43.

agenda samostatnou truhlicí, v menších městech a na vesnicích se sirotčí peníze ukládaly spolu s jinými financemi do pokladny obecní. Vždy však měly být pro jasné rozlišení opatřeny cedulkou se jménem sirotka. V některých městech směla být truhlice otevřena jen za přítomnosti rychtáře. Různá opatření měla sloužit k tomu, aby se s penězi nemanipulovalo bez dozoru. Navzdory tomu k různým defraudacím sirotčích peněz docházelo zřejmě poměrně často.

Peníze se dostávaly do sirotčí truhlice tedy buď jako vejrunkovní splátky na dědický podíl nebo se zde mohly objevit jako volná finanční hotovost, která byla nalezena v majetku zemřelého při inventarizaci jeho majetku.⁶⁸

Peníze ze sirotčích truhlic měly být použity pro zaopatření některých základních potřeb sirotků, například na stravování, ošacení sirotka, jeho potenciální vydání při školní docházce nebo při učení se nějakému řemeslu. Také v případě, kdy měl sirotek nějaké zdravotní problémy či postižení, se mohly tyto peníze použít na jeho léčebné výlohy. Jak jsem již dříve zmiňovala, sirotčí peníze sloužily zároveň i jako jakýsi druh pojištění se vrchností před zběhnutím sirotka z panství. Pokud se tak stalo, propadaly peníze z truhlice vrchnosti. V některých místech mohlo platit, že pokud se sirotek vrátil, měly mu peníze, nebo alespoň jejich část, být vráceny zpět, takže sloužily i jako impuls k návratu.

Sirotčí peníze však sloužily rovněž jako zdroj finančních prostředků k úvěrovému podnikání. Peníze ze sirotčích truhlic si půjčovala jak vrchnost, tak také jednotliví poddaní. V některých případech bylo půjčování peněz omezeno na obyvatele daného města nebo městečka.⁶⁹ Ve studovaných jihočeských městech však tato zásada pravděpodobně neplatila. V sirotčích účtech můžeme nalézt zmínky, že například z Netolic byly v roce 1754 finanční částky půjčovány Antonínu Fidlerovi z města Vodňany.⁷⁰

Závěrem lze konstatovat, že úděl sirotka nebyl v 18. století nejlehčí. Závisel do značné míry na majetnosti rodičů. Pokud nebylo zajištění sirotků dostatečně zabezpečeno již před jejich smrtí, bývala jejich osudem často služba v blízkém i vzdálenějším okolí, vojenská služba či letitý řemeslnický vandr. Nejednou se stávalo,

⁶⁸ Chocholáč, *Sirotčí peníze*, s. 44.

⁶⁹ TAMTÉŽ

⁷⁰ SOKA Prachatice, AM Netolice, sign. IV-1209.

že se sirotek ze svého postavení nevymanil nikdy. V krajních případech se mohl uchýlit až k žebrotě.

4. Sirotčí knihy

Jedním z typů pramenů, který můžeme zkoumat při studiu sirotků, jsou sirotčí knihy. V Prácheňském kraji se dochovaly tyto knihy z několika měst a městeček, a to z Bavorova, Lhenic, Netolic a Volar. V těchto knihách se jedná především o záznamy majetku zemřelých osob a způsobu jejich rozdělení mezi pozůstalé. I v rámci Prácheňského kraje se nachází ve vedení těchto knih některé rozdíly. V následujících podkapitolách se budu zabývat sirotčími knihami z každého města jednotlivě. Můj zájem se soustředí na způsob dochování knihy, její vnější i vnitřní strukturu, formulář vedení záznamů a jejich obsah.

a. Sirotčí kniha městečka Lhenice

První knihou, kterou můžeme nazývat sirotčí, je kniha městyse Lhenice z let 1628-1724. Na prvních listech se dovídáme, kdo tuto knihu založil a také vedl. Na titulní straně můžeme číst, že *"Knihy městské sirotčí městys Lhenic v nově založené a zfoliované, skrze mne Václava Kapera, souseda a písaře radního městys Lhenic, od pátku den památný 5° září, začínajíc léta Páně 1628."*⁷¹ Kniha je vázaná, kožená a má celkem 282 listů. Je psaná česky. V roce 1999 byla nově restaurovaná. K jejímu zavazování slouží čtyři kožené proužky. Kniha měří na šířku 22 cm a na výšku 32 cm.

V knize můžeme rozeznat poměrně hodně rukopisů jednotlivých lhenických městských písařů. Někteří se pod jednotlivé své zápisy podepsali, jiné lze rozeznat jen srovnáním s rukopisem jiných zápisů, u kterých je zapisovatel známý. Mezi ty, kteří se pod svoje zápisy pravidelně podepisovali, patřil hlavně Jan Jedlička, který byl lhenickým písařem v letech 1676-1678. Také jeho nástupce Václav Homolka, písař v letech 1679-1697, převzal zvyk podepisovat své záznamy. Dalšími písaři, kteří byli ve lhenické sirotčí knize přímo jmenováni, byli Jiřík Morava Prachatický (1632-1639), Mikuláš Gregor Rotarií (1646-1655), Jindřich Kuchař (1657), Jan Benda Blovský (1659-1669), Matěj Homolka (1669-1676), Zikmund Vojtěch Dicenta (1697-1706) a Ferdinand Preininger (1706-1721). Písařem, který se sám v knize neidentifikoval, ale jeho rukopis se zde objevil, byl František Preininger (1721-1737).

⁷¹ SOKA Prachatice, AM Lhenice, inv. č. 70, sign II-64.

Kniha byla rozdělena podle jednotlivých usedlostí. U každého byl vyjmenován majetek, který měl být připsán jednotlivým sirotkům. Většinou se jednalo o domy, statky, louky a sady. Movitý majetek se do této knihy nezaznamenával. Další částí zápisů k jednotlivým statkům bývalo určení hospodáře, který přebíral zodpovědnost za hospodářství a následné vyplácení tzv. vejrunků, neboli splátek, jednotlivým sirotkům. Na konci zápisů o vyplácení vejrunku bývá zpravidla i záznam o přijetí peněz neboli kvitance. Většinou se zde také objevily zmínky o prodeji sirotčího majetku a jeho postupném splácení.

V některých případech byl do knihy opsán text kšaftu zemřelého otce, ve kterém bylo již stanoveno podělení sirotků a ostatních dědiců. Tak se například ve lhenické sirotčí knize se objevil kšaft Jana Kováře, který byl sepsán 30. září 1636.⁷²

Jednotlivé zápisy byly nadepsány několika způsoby. Jak jsem již zmínila, časté bylo užívání názvu statku, o kterém se v zápise jednalo. Tak například byly označeny statky Švehlovský⁷³ nebo Brožovský.⁷⁴ Dalším druhem určení zápisu bylo jméno člověka, který chtěl zápis do knihy zaznamenat. Někdy takový zápis přechází postupně i na dědice daného člověka. Nejčastějším případem ve lhenické sirotčí knize však bylo označení zápisu jménem zemřelého otce, po kterém daný majetek zůstal.

Kniha je tedy rozdělena podle jednotlivých statků nebo zapisovatelů. U každého z nich je připsán majetek, který ke statku náležel a měl být předán sirotkům. Zároveň jsou zde uvedeny údaje o vyplácení vejrunků a další pohyb majetku. Tato kniha ovšem již velice brzy přestala plnit svoji původní funkci sirotčí knihy a postupně se v ní objevily záznamy velice rozdílného charakteru. Kromě záznamů o převodech sirotčího majetku na jednotlivé hospodáře, kteří jej měli na starosti, se zde nacházely i záznamy svatebních smluv sirotků. Šlo například o svatební smlouvu Pavla Trnky, syna Matěje Trnky, který zemřel roku 1654. Pavel Trnka zdědil v témže roce po svém otci rodinný statek. Pavlovou manželkou se podle svatební smlouvy stala Voršila, dcera Jana Khepla, rychtáře z Velké Smědče. Svatební smlouva byla sepsána 7. června 1655.⁷⁵ V této knize se však dají najít i záznamy, které bychom v sirotčí knize nehledali. Takový záznam se týkal opět gruntu Matěje Trnky. Jeho syn žádal radní městečka Lhenice 18.

⁷² SOkA Prachatice, AM Lhenice, inv. č. 70, sign II-64, fol. 33-34.

⁷³ TAMTÉŽ, fol. 74.

⁷⁴ TAMTÉŽ, fol. 1.

⁷⁵ TAMTÉŽ, fol. 15.

května 1661, aby mohl vést vodu z kašny do svého domu. Žádal o povolení městskou radu, která mu jej za poplatek vystavila. Nesměl však vodou plýtvat, jinak mohl od městské rady dostat pokutu.⁷⁶

Zápisy ve lhenické knize nebyly většinou nijak členěny. Majetek byl sepsán v náhodném pořadí a většinou i bez členění na movitý a nemovitý majetek. Po prvotním sepsání a podělení majetku následovaly chronologicky vedené zápisy o vyplácení vejrunků a jejich přebírání sirotky, nebo jejich zástupci. Lze usuzovat, že vždy bylo vynecháno místo pro tyto dodatečné záznamy. Někdy nebylo místo dostatečné, proto písař pokračoval na vzdálenějším místě v knize. V takovém případě bylo pokračování označeno v původním záznamu a byl učiněn odkaz na další stránky.

Po zaplnění této knihy byla ve Lhenicích založena nová sirotčí kniha. Důkazem jsou odkazy na tuto knihu na konci některých zápisů. Většinou zde byl odkaz v podobě „*hledej v nových knihách černých folio [...]*“.⁷⁷

Nejmladší zápis do této knihy byl učiněn v roce 1724 a to u odkazu majetku Václava Trčky z 21. března 1689.⁷⁸ Posledním záznamem byla kvittance vejrunkovní splátky Václava Trčky ml. Matějovi Trčkovi ve výši tři kopy grošů.⁷⁹

⁷⁶ TAMTÉŽ, fol. 15-16.

⁷⁷ Např. se tato poznámka nachází u zápisu trhu mezi Blažejem Krylem a pozůstalými sirotky po jakémsi Kováři. SOkA Prachatice, AM Lhenice, inv. č. 70, sign. II-64, fol. 53.

⁷⁸ TAMTÉŽ, fol. 39.

⁷⁹ TAMTÉŽ, fol. 42.

b. Sirotčí kniha města Netolice

Další kniha, která je nazvána sirotčí, se nachází ve fondu Archiv města Netolice.⁸⁰ Netolická sirotčí kniha je nadepsaná na své titulní straně jako "*Liber pupilloru[m] eorumq[ue] variis successioneibus et hae reditibus*". Kniha je 20 cm široká a 32, 5 cm vysoká, vázaná, na zavazování sloužily čtyři kožené šňůrky, ze kterých zbyly dnes již jen malé kousky.

Na deskách se nachází nápis označující knihu jako knihu sirotčí. Tento text je v horní polovině desek. Kniha je uvedena jako "*Liber pupilorum civitatis Nettolicensis*". Text je však přeškrtnutý a pod ním je další nápis, který oznamuje, že kniha později změnila svůj účel a již nesloužila jako kniha sirotčí. Na druhém nápisu se nachází text: "*Liber inquisitionum civitatis Nettolicensis de Anno 1730 nec non Sententiarum Criminalium*".

Na začátku celé knihy se nachází rejstřík. Zde jsou abecedně uvedeny všechny záznamy i s odkazy na folia, kde se daný zápis nachází. Jako určující písmeno pro zařazení v rejstříku se v této knize bere první písmeno křestního jména. Kniha má celkem 306 folií, ale jen folia 1-42 obsahují záznamy sirotčí. Folia 46-124 obsahují záznamy trestního charakteru. Ostatní listy jsou nepopsané.

Písařem, který je v této knize nejvíce uváděn, je Václav František Mokrý, radní písař města Netolice v letech 1660-1691. V některých případech nebyl písař Mokrý přímo člověkem, který daný zápis zanesl do knihy, ale pravděpodobně byl stylistou daného záznamu. Do netolické sirotčí knihy byly některé záznamy zapisovány až s časovým odstupem podle dříve vypracované listiny nebo jiného zápisu. To dokazuje například zápis o šacunku a podělení po Pavlu Michálkovi z 1. února 1674: "*Actum tohoto pošacování podělení kteréžto z nařízení [?] pro budoucí paměť, stálost a pevné zdržení ve dva Exempláře pro jednu i druhou stranu sepsán skrze mě níže podepsaného toho času písaře radního dne 1. febr[uaris] A[nno] 1664 Václav Fr[antišek] Mokrý, písař radní*". Tento zápis byl vnesen do knih roku 1719 písařem Janem Battalym, městským syndikem.⁸¹

Jednotlivé záznamy v netolické sirotčí knize začínají vždy stejně, a to "*šacunk a podílení statečku po nebožtíkovi [...]*". Po uvedení jména nebožtíka bylo uvedeno

⁸⁰ SOkA Prachatice, AM Netolice, inv. č. 410, sign. II-400.

⁸¹ TAMTÉŽ, fol. 41-42.

většinou i jeho postavení v rámci daného města. Nejčastěji to bývá "měšténín" a také "radní" nebo "spoluradní města Netolic": Tak například "Šacunk a rozdělení pozůstalosti po dobré paměti Neb[ožtíku] p[anu] Bohuslavovi Greynarovi z Veverí a z Mysletína měšténína a radního města Netolic, při a v témž městě se vynacházející k žádosti dědicův vykonaný, jakž následuje [...]"⁸²

Po úvodním odstavci následuje seznam všeho, co nebožtík vlastnil. V Netolicích se většinou dodržovalo určité pořadí. V první řadě se udávaly nemovitosti, tedy domy, statky, pole a louky, které nebožtíkovi patřily. Většinou byla blíže určena i jejich poloha, a to výčtem sousedních nemovitostí a jmen jejich majitelů. Pokud vlastnil nebožtík nějakou řemeslnou dílnu, bylo následně sepsáno její zařízení, nebo bylo někdy jen uvedeno "dům s celou živností".⁸³ Dalším okruhem věcí, které byly uváděny v netolické sirotčí knize, byl dobytek, vybavení statku a obilí a jiné suroviny, které byly důležité pro chod statku. Dále následoval nábytek. Důležitou položkou ve výčtu majetku zemřelého byly také dluhy. Ve většině případů bylo přesně vypočteno, kolik dluhy obnášely a u koho byly vázány a jakým způsobem se měly zaplatit. V Netolicích byly dluhy převážně rozděleny rovným dílem mezi všechny dědice. Po odečtení dluhů, a někdy i určení jakým majetkem mají být zapraveny, zbývala suma, která měla být rozdělena mezi sirotky. Pro sirotky bylo důležitým údajem v sirotčí knize určení jejich poručníků. V některých případech byl inventář vyhotovován právě na žádost poručníků. Například inventář majetku Jana Blažeje z 5. března 1688 "Šacunk a podělení statečku dobré paměti neb[ožtíku] Janovi Blažejovi, při a v městě Netolicích zůstalého k žádosti pánův poručníkův, p[ana] Mikuláše [?], p[ana] Jiřího Greynara a p[ana] Adama Smehy, též p[ana] Šebestiána Šmidta [...]"⁸⁴ Po položce o výši věna dcerám se nacházela již jen položka o hotových penězích, které měl nebožtík u sebe.

Po výčtu majetku následoval přehled dědiců a určení jejich podílů. U některých dědiců byly i záznamy o již zaplacených podílech, jako například o vyplaceném věnu některé z dcer. V tom případě se její podíl na dědictví zmenšoval.

Většinou byl v netolické sirotčí knize uveden rovněž údaj o tom, na jakém majetku měl uvedený sirotek svůj podíl pojištěný. Pokud jeden ze sirotků zemřel, přešel jeho podíl na zbývající sourozence. Sourozenci však automaticky nedostávali rovný díl.

⁸² TAMTÉŽ, fol. 27.

⁸³ TAMTÉŽ, fol. 23.

⁸⁴ TAMTÉŽ, fol. 19.

Například po smrti Jana Greynara, který zemřel roku 1688 a šacunk jeho majetku byl učiněn 9. října 1688, dostala největší podíl jeho sestra Polyxena, protože se o bratra v době jeho nemoci starala. Větší podíl dostal také mladší bratr Bohuslav, zatímco starší bratr Jiří a sestry Anna Marie a Žofie dostali menší částky.⁸⁵

Poslední záznamy většinou uváděly postupné vyplácení podílů sirotkům a dalším dědicům. Tento úsek býval nadepsán slovy "*na to přijaly*" nebo "*na to vzaly*".⁸⁶

Posledním údajem u každého zápisu bylo, že tak bylo učiněno a do knih zapsáno se souhlasem purkmistra a rady města Netolic. Také zde mohli být uvedeni svědci zapsání a ve většině případů také písař, který tento zápis učinil.

Posledním sirotčím zápisem do netolické knihy byl záznam z 28. dubna 1719, který se týkal zanesení podělení a šacunku po Pavlu Michálkovi do knihy písařem Battalym.⁸⁷ Poté následovaly již jen zápisy trestního charakteru.

⁸⁵ TAMTÉŽ, fol. 28.

⁸⁶ Např. TAMTÉŽ, fol. 27.

⁸⁷ TAMTÉŽ, fol. 42.

c. Sirotčí kniha města Volary

Kombinaci různých způsobů zápisů můžeme nalézt v sirotčí knize města Volary.⁸⁸ Kniha je nadepsaná "*Waysen Buch Marcknts Walern*", je vázaná, široká 21 cm a vysoká 31, 5 cm. Na vazbě se v horní polovině knihy nachází papírový čtvereček s písmenem D. Kniha má celkem 376 folií, z nichž většina je popsána. Na konci knihy se nachází rejstřík pro lepší orientaci v knize. Určujícím písmenem pro zařazení je první písmeno křestního jména. Na první straně můžeme číst: "*Waissenbuch. Des hochfürst[lichen] Schwarzenberg[lichen] Marckts Wallern. Worinen deren Verstorbenen Marckts Inwohneren Verlaßenschafften zuemden seynt. Anfangen dem 12. May 1721. Johann Josef Wasinger.*"⁸⁹

Jiné jméno než Waisinger v písemnostech z Volar v 18. století číst nemůžeme. Na postu písaře se postupně vystřídali Jan Adam Wasinger (1667-1702), Jan Josef Wasinger (1703-1751), František Wasinger (1752-1785) a Karel Josef Wasinger (1786-1809).

Stejně jako v Netolicích i zde byl každý záznam uveden jako "*Inventur und Schatzung der Verlaßenschafft nach [...]* ". Každý z nebožtíků, po kterém je majetek inventarizován, byl v zápise zařazen do společenského kontextu. Většinou šlo o označení měšťan a někdy, ne však ve všech případech, zde bylo uvedeno i zaměstnání daného člověka. V úvodní stati bylo ve Volarech též uvedeno, kdy a kde se zápis do sirotčí knihy udělal a kdo byl přítomen. Nejčastěji bylo místem "*auf dem Rathaus*", jako například v zápise šacunku po Sebastianu Mayerovi z 9. září 1726.⁹⁰

Poté následoval také inventář nemovitostí, dobytka, řemeslnické dílny a podobně. Většinou však nebyl nijak rozdělen na jednotlivé tématické skupiny, ale následoval plynule za sebou. Jen u větších domů můžeme nalézt určité členění. V tom případě stály opět na prvním místě nemovitosti, pole a louky. Další skupinou byl dobytek a také nádobí. Takový typ zápisu byl zaznamenán např. u šacunku majetku po Magdaleně Pägbauerové z 18. dubna 1725.⁹¹ Na závěr se opět vypočítávaly dluhy. Většinou však zápis dělen nebyl a zvlášť byly vypsány pouze dluhy.

⁸⁸ SOkA Prachatice, AM Volary, inv. č. 66, sign. II-66.

⁸⁹ TAMTÉŽ

⁹⁰ TAMTÉŽ, fol. 200.

⁹¹ TAMTÉŽ, fol. 126.

Ve volarské sirotčí knize nacházíme jednu zvláštnost. V některých zápisech se nacházel jen inventář majetku, ale chybělo zde podělení majetku mezi dědice. Tento případ nastal i u inventáře majetku po Bernhardu Mauritzovi z 18. června 1725.⁹²

Posledním zápisem v této sirotčí knize byl inventář a šacunk majetku po Marii Sittrové z 26. března 1761.⁹³

⁹² TAMTÉŽ, fol. 139.

⁹³ TAMTÉŽ, fol. 364.

d. Sirotčí knihy města Bavorova

Hned tři sirotčí knihy z 18. století můžeme nalézt ve fondu Archiv města Bavorova, který je dnes uložen ve Státním okresním archivu Strakonice. První kniha je nadepsaná jako "*Knihy městys Bavorova contractiv domečkuv a gruntuv syrotčích [?] založená v roce N: 2 1731*".⁹⁴ Kniha má celkem 152 folií, vysoká je 31 cm, na šířku měří 21 cm.

Jak prozrazuje její nadpis, nebyla tato kniha stejně jako ty předcházející soupisem majetku jednotlivých nebožtíků a jeho rozdělení mezi pozůstalé. V tomto případě můžeme v knize nalézt spíše převody sirotčích gruntů a domů. Zápisy pojednávají o majetkových převodech a vyplácení vejrunků jednotlivým dědicům. V tomto ohledu je bavorovská kniha podobná sirotčí knize ze Lhenic. Částečně se v knize objevily i zápisy testamentů nebo jen určení, který nemovitý majetek připadl jakému dědici. Movitý majetek se v tomto případě v knize neobjevoval vůbec.

Zápisy v této knize byly velice rozdílné a nelze určit jednotný styl. Jednotlivým domům a statkům bylo přiděleno několik stránek, na které se chronologicky zaznamenávaly změny v jejich držení. Na konci knihy pak najdeme rejstřík, podle kterého se v knize lze orientovat.

Další knihou z fondu Archiv města Bavorov je kniha nadepsaná "*Knihy městys Bavorova contractiv domečkuv a gruntuv syrotčích a obytných menší založena roku 1782*"⁹⁵. Tato kniha byla založena městským syndikem Jiřím Pudivítr, který také byl patrně autorem převážné většiny zápisů v knize. Pudivítr o důvodech založení nové knihy informoval na prvních listech této knihy. Zároveň zde vyjmenoval představené města, kteří v té době stáli v čele Bavorova. Kniha má celkem 210 folií, ale popsanych je v tomto případě jen malá část. Kniha je vysoká 31, 5 cm a široká 22 cm. Je členěna podle jednotlivých domků a statků a ve většině případů zápisy obsahují odkazy na předchozí knihu. Kniha je plynulým pokračováním předchozí sirotčí knihy, která byla již zaplněna zápisy, a tudíž bylo zapotřebí zříditi knihu novou. To hned na začátku potvrdil zakladatel knihy Jiří Pudivítr, když napsal: "*Poněvadž kniha předešlá menší contactiv syrotčích a tak [?] obytných městys Bavorova již tak vyplněna byla*".⁹⁶

⁹⁴ SOKA Strakonice, AM Bavorov, inv. č. 90.

⁹⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 91.

⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 1.

Zápis ke každému domu nebo statku byl nadepsán ustáleným pojmenováním nemovitosti a jménem nebožtíka, po kterém se statek rozděloval. První odstavec byl většinou shrnutím zápisů z předcházející knihy. Spolu s tím obsahuje i odkaz na folia, kde se tyto záznamy nacházely. Poté následoval nový zápis, který tak býval často i nazván.

Zápisy opět po vzoru předchozí knihy obsahovaly chronologicky změny v držení daného domku nebo statku. Zapsáním do knihy tyto převody nabyly právní platnosti. Také se zde opět objevovaly záznamy o vyplácení vejrunků jednotlivým sirotkům a jiným dědicům.

Poslední kniha z archivu města Bavorov se od předcházejících dvou liší. Tato kniha nadepsaná jako "*Kniha testamentorum a podělení syrotkův městys Bavorova založená 1731*".⁹⁷ Kniha má celkem 82 folií a většina jich je také popsána. Šířka této knihy je 21, 5 cm a výška 32 cm.

Na konci knihy je seznam pozůstalostí a odkaz na folia, kde se záznamy o něm nacházejí. Kniha byla psána jedním rukopisem, ale písař se v knize sám nepodepsal. Většinou se datum zapsání do knihy specifikovalo uvedením momentálního purkmistra. V názvu knihy bylo uvedeno, že se zde nacházely testamenty. Jednalo se však většinou o inventář majetku sepsaný za přítomnosti příbuzných nebožtíka, jak dokazuje například zápis pozůstalosti Alžběty Hájkové z 23. února 1733, který byl sepsán "*v přítomnosti Jakuba a Václava Hájka v domě radním*".⁹⁸ Následoval seznam nábytku a vybavení domácnosti i s oceněním, dále obilí, pole a louky. Důležitou položkou byly i zde dluhy vyplývající z držení statku nebo domu. Poté zde byl výčet dědiců a jejich podíly. Ve většině případů byly podíly rozděleny stejným dílem. Jen v případě, že některý z dědiců již předem obdržel například věno, byl jeho podíl snížen.

V této knize nebýval inventář nijak členěn, spíše byl zapisován podle toho, co zapisovatel zrovna viděl. Například v inventáři pozůstalosti po Mikulášovi Kasalovi, u kterého nebylo zaznamenáno datum vyhotovení, byla uvedena na prvním místě kráva a hned za ní následovaly obrazy svatých.⁹⁹ Pravděpodobně se v této knize alespoň v některých inventářích použilo způsobu inventarizace tzv. po místnostech, kdy inventarizační komise chodila po domě a jednoduše zapisovala, co viděla.

⁹⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 92.

⁹⁸ TAMTÉŽ, fol. 2.

⁹⁹ TAMTÉŽ, fol. 3.

Z rozsahu knih můžeme předpokládat, že v Bavorově se ve stejnou dobu vedly zvlášť záznamy o převodech nemovitostí a zvláštní kniha byla vyhrazena pro inventáře sirotčího majetku. Kniha inventářů svým rozsahem přesně odpovídala rozsahu dvou knih převodů sirotčího majetku. Můžeme říci, že záznamům, které se v jiných městech často zapisovaly do jedné knihy, byly v Bavorově vyhrazeny knihy dvě. To činilo zacházení s nimi jednodušší. Proto se také dochovaly v Bavorově knihy nesmíšené, s jednotným druhem zápisů.

e. Závěr

Z předcházejících stránek je patrné, že knihy, které se obecně nazývají sirotčí, měly v Prácheňském kraji více podob. Můžeme je rozdělit na tři typy. Za prvé to byly knihy inventářů. V tomto případě se v knize nacházely inventární seznamy majetku po zemřelém. Jednalo se buď o seznamy celého movitého i nemovitého majetku a jeho ocenění, nebo jen o soupis nemovitostí, polí a luk opět s oceněním. Součástí těchto zápisů bývalo podělení jednotlivých sirotků a ostatních dědiců. V závěru bylo uvedeno vyplácení sirotčího dílu.

Druhým typem byla kniha kontraktů. Tyto knihy obsahovaly převážně zápisy o prodeji sirotčího majetku a jeho držení. I zde se setkáváme se záznamy o vyplácení vejrunků a jejich přebírání sirotky, nebo jejich zástupci.

Třetím a nejčastějším typem byla kniha smíšená. V těchto knihách se setkáme jak s inventáři, tak se zápisy o prodeji. V některých případech byly tyto dva záznamy u jednoho domu nebo statku, v jiných se setkáme jen s jedním druhem zápisu. Uvedený třetí typ používalo nejvíce jihočeských měst a městeček. Výjimkou byl Bavorov, který celé 18. století vedl pro tyto dva druhy záznamů oddělené knihy. V případě Lhenic a Netolic jsou závěry zkoumání omezené dobou vedení sirotčí knihy. V obou případech sirotčí knihy časem přestaly plnit úlohu sirotčích záznamů. V případě Lhenic byla kniha dále označena jako sirotčí, ale zápisy postupně přešly k záznamům různého charakteru, jako například zápisy svatebních smluv, ale i zápisy hospodářské. Netolická sirotčí kniha byla nedlouho po svém vzniku změněna i přejmenována na knihu trestního práva a zápisy sirotčí se v ní přestaly objevovat úplně.

5. Sirotčí účty

Dalším druhem záznamů o sirotcích byly sirotčí účty neboli "*počet sirotčí*". I zde se jednalo spíše o záznamy o sirotčích peněžích než o sirotcích samotných. Pokud se po úmrtí otce dostaly do dědického řízení hotové peníze, byly často odevzdávány do tzv. sirotčí pokladny, či truhly. Ta byla spravována městskými úředníky. Do pokladny se také skládaly peníze určené k vyplacení sirotků, tedy tzv. vejrunky. Peníze takto uložené v sirotčí pokladně se často používaly k úvěrovému podnikání. Byly půjčovány jednotlivým měšťanům na úrok, čímž se měly zhodnocovat.

Sirotčí účty byly vedeny hlavně jako výkazy sirotčí pokladny. V tomto případě se zabýváme především jejich formulářem a způsobem jejich vedení v jednotlivých městech.

a. Sirotčí účty městečka Lhenice

Sirotčí účty byly vedeny pro jednotlivá léta. Pro každý rok byla zřízena složka o několika listech. Na přední straně složky se můžeme vždy dočíst, pod jakou vrchnost městys náležel, v případě Lhenic pod Schwarzenberky, a pro koho byl tedy takový počet činěn. Dále zde písař uvedl, co se uvnitř vlastně můžeme dočíst, tedy že zde byly zaznamenány dluhy, co "*sousedé níže psaným sirotkům [...] dlužni zůstávají.*" Můžeme tedy říci, že sirotčí peníze působily i ve sféře tehdejšího městského úvěrového podnikání.

Ve Lhenicích byly sirotčí účty vedeny v mezidobí let 1725 až 1816 s výjimkou let 1727, 1729, 1734, 1740, 1748, 1764, 1778, 1788, 1789, 1802-1808, 1811 a 1813.¹⁰⁰ Pro jednotlivé roky byla vždy vytvořena složka, která se skládala většinou z dvou listů uprostřed sešitých. Složka měla tedy čtyři strany bez pevných desek. Postupem času však ve složkách přibývalo listů, až se v některých případech taková složka rozrostla na 20 folií. Rozměry účtů byly na šířku 21 cm a na výšku 32 cm.

Písařů se v průběhu vedení sirotčích účtů ve Lhenicích vystřídal hned několik. Prvním byl František Preininger, který na sirotčí účty připojil i svůj podpis, a to poprvé v roce 1731.¹⁰¹ Poté se již podepisoval každý rok, ale svoje jméno posléze udával již na

¹⁰⁰ SOKA Prachatice, AM Lhenice, inv. č. 399-453, sign. II-393 - II-447.

¹⁰¹ TAMTÉŽ, inv. č. 403, sign. II-397.

přední straně účtů. V roce 1735 se písmo účtů změnilo, ale písař nezanechal svůj podpis.¹⁰² Toto písmo se již nikdy v účtech neobjevilo. Patrně se jednalo o dočasného zástupce před příchodem nového písaře. Tím se stal od následujícího roku 1736 Václav Podivín Bohumil Ortner. Ten vedl sirotčí účty i při změně užívaného jazyka v roce 1742, kdy se účty začaly vést v němčině.¹⁰³ Další podpis se dochoval z roku 1768, kdy byl již písařem Johann Ortner, patrně příbuzný předcházejícího písaře.¹⁰⁴ Ortner se stal lhenickým městským písařem rok předtím. Mezi léty 1780-1790 změnil sirotčí účty svoji vnější formu. Místo volných složek pro každý rok zvlášť, byly svázány do knihy o velikosti 24 cm na šířku a 38 cm na výšku.¹⁰⁵ Tuto knihu již vedl opět jiný písař, Jan Osner. Ten byl posledním písařem v dochovaných lhenických sirotčích účtech. V knize byly účty svázány zpřeházeně. Patrně se původně jednalo rovněž o volné složky jako v předcházejících letech, které byly až dodatečně svázány do knihy. Formulář účtů se však nijak nezměnil a jiná byla jen vnější forma.

První strana sloužila většinou jako úvodní, zadní strana byla často ponechávána prázdná, jen občas se záznamy dostaly i na tuto stranu. Již na první pohled se jednalo čistě o ekonomickou agendu. Nalezneme zde kolonky s několika údaji. Za prvé to byl "*příjem*" (patrně přecházející již z minulého roku), dále pak "*nový příjem, vydání a vykázaní peněz*".

Co si můžeme pod jednotlivými položkami představit? Příjem přecházející z minulého roku již podle názvu říká, kolik bylo v sirotčí pokladně peněz k poslednímu prosinci předcházejícího kalendářního roku a s jakou částkou můžeme tedy další počty srovnávat. Jelikož se taková suma nacházela i u prvních register z roku 1725,¹⁰⁶ je možné předpokládat, že účty se vedly již před tímto datem, ale do dnešní doby se nedochovaly.

U nového příjmu se jednalo většinou o jména lidí, kterým byly půjčeny určité peněžní prostředky. Bylo zde také zaznamenáno, jestli dlužník půjčené peníze splácel nebo ne. V případě špatného splácení můžeme nalézt i přírážky za nedodržení termínů, jako například hned v roce 1725 u Jana Harta, který "*nezapraoval a dle usnesení*

¹⁰² TAMTÉŽ, inv. č. 406, sign. II-400.

¹⁰³ TAMTÉŽ, inv. č. 411, sign. II-405.

¹⁰⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 434, sign. II-428.

¹⁰⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 445, sign. II-439.

¹⁰⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 399, sign. II-393.

celého magistrátu jest k sumě přiraženo."¹⁰⁷ Dále zde nacházíme jména sirotků, kterým tyto půjčené peníze vlastně náležely. Také na tomto místě byla přičítána procenta z půjčených peněz. Úrok činil převážně pět procent.

V kolonce nového příjmu se nacházely poznámky o nově přijatých penězích od "nových" sirotků tak zvaně "*do deposiczi*". Zajímavé je, že většinou byly ještě ten rok půjčeny jinému susedovi. Tak se stalo například u peněz Jana, sirotka po Jiříkovi Kohoutovi, které byly hned ve stejný rok 1726 půjčeny Řehoři Hanušovi.¹⁰⁸ V některých letech byl tento záznam rozdělen na dva. Prvním byl nový příjem, tedy peníze od nových sirotků. Druhým záznamem pak byl příjem z úroků již půjčených peněz.

V kolonce vykázání se můžeme dále dočíst, kolik ještě daní susedé jednotlivým sirotkům dlužili ("*restírují*"), čili co zbývalo do úplného zaplacení dluhu.

Poznámky o vydání nebyly pravidlem u každého roku. V roce 1725 například úplně chyběly a nalézáme je až v roce 1726. Zde šlo o peníze, které byly již vyplaceny přímo sirotkovi a nebyly tudíž dále zaznamenávány v sirotčí truhlici. Mohlo se jednat o úplné splacení dluhu nebo například o jednorázové vyplacení určité sumy, například při výjimečné události. Tak se stalo, že Jan Hart odvedl v roce 1728 Norbertovi Erhartovi peníze "*k svatbě jeho*".¹⁰⁹

V roce 1728 se záznamy ve lhenických sirotčích účtech změnilly. Již se nezapisovaly všechny příjmy a vydání dohromady, ale vedly se záznamy peněz jednotlivých sirotků zvlášť. U každého byl zachycen příjem, vydání a vykázání peněz. To vedlo k přehlednějším záznamům, než byly v předcházejících letech. Také se jako první nyní psalo jméno sirotka, jemuž peníze náležely a posléze komu byly půjčeny. V předcházejících letech tomu bylo naopak.

O osudech sirotků se toho v těchto záznamech většinou moc nedovíme. Občas se objevil jen malý přípisek, ze kterého se něco dovědět můžeme. Tak tomu bylo i v případě Leopolda, syna po Šimonovi Noskovi. V kolonce vydání se v roce 1728 dočteme: "*Jiřík Nosek odvedl na funus téhož Leopolda [...]*".¹¹⁰ To byl jeden z mála případů, kdy jsme se o Leopoldovi něco dozvěděli, alespoň jeho rok úmrtí.

¹⁰⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 399, sign. II-393.

¹⁰⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 400, sign. II-394.

¹⁰⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 401, sign. II-395.

¹¹⁰ TAMTÉŽ

Ve čtyřicátých letech 18. století, přesněji v roce 1742, se i u sirotčích účtů změnil jazyk jejich vedení. I zde se přešlo na němčinu, zřejmě kvůli snazší orientaci pro úřednictvo vrchnosti. V samotném způsobu vedení této ekonomické agendy se však nic znatelně nezměnilo. Kolonky příjmů, vydání a výkazů nadále zůstaly. Změna byla jen u způsobu zaznamenávání sourozenců. V dřívějších registrech jsme mohli najít každého zvlášť, nyní se většinou psali do jednoho záznamu. Až na konci zápisu bylo uvedeno, kolik z daných peněz připadalo kterému ze sirotků. Takže nyní zde přibyla jedna kolonka, kde hned po vykázání peněz stojí "*und gehört*", tedy "*a náleží*", pod ní jména jednotlivých sourozenců a jejich dílu na penězích. Často se jednalo o stejné díly, jako například v roce 1752 u Jana a Alžběty, sirotků po Jiřím Bündrovi.¹¹¹ Ale například u sourozenců Trnkových, Lukáše a Marie, náleželo v témže roce chlapci více než dívce.¹¹² Je možné, že velikost podílu na penězích určil již otec například v kšaftu.

V roce 1749 se objevila již v německy psaných sirotčích účtech zajímavá poznámka v češtině o jakési sbírce na vyplacení Jakuba Šímy z vojny.¹¹³ Následoval jmenovitý soupis těch, kteří na toto vykoupení přispěli penězi, a poté místa, kde byly tyto peníze použity. Kromě jmenování několika úřadů, byla zde i položka "*za dvě mše svatý*" nebo "*v Prešpurku panu Kriegs Com[m]issariovi*", "*panu kanzelistovi*", "*do Krumlova panu vrchnímu*" atd.

V sedmdesátých letech 18. století se již podoba sirotčích účtů nijak výrazně nezměnila. Jen se z výčtu, kde následovala jedna položka za druhou, staly jakýmsi formulářem, v němž byly předem nalinkované kolonky, do kterých se vpsával aktuální stav sirotčího jmění. Posun nastal u určení jednotlivých sirotků. Kromě jejich jména a jména zemřelého otce zde byl již také napsán věk a způsob obživy, pokud je znám. V tom byl oproti dřívější době posun, jelikož se dovídáme také něco o sirotkovi a ne jen o správě jeho majetku, i když se jednalo jen o malou poznámku.

¹¹¹ TAMTÉŽ, inv. č. 421, sign. II-415.

¹¹² TAMTÉŽ

¹¹³ TAMTÉŽ, inv. č. 418, sign. II-412.

b. Sirotčí účty města Netolice

Dalším městem, kde se dochovaly sirotčí účty je město Netolice. Ve fondu Archiv města Netolice se nachází celá řada sirotčích účtů z let 1725 až 1849.¹¹⁴ Netolické sirotčí účty mají podobu složek bez pevných desek. Většinou se taková složka skládala z dvaceti folií. Popsaná jsou ve většině případů všechna folia bez vynechání, jen ve dvou případech byly mezi výdaji a příjmy vynechány některé listy.¹¹⁵

Titulní strana se po téměř celou dobu vedení netolických sirotčích účtů nezměnila. Nadepsaná byla vždy *"Počet sirotčí na příjem a vydání peněz při důchodě Magistrátním ve vysoce urozeném kníž[ecím] Schwartzember[ském] městě Netolicích od 1 Januarií až do ultima Xbris A[nn]o [...] za jeden rok před zběhlý"*. Pod tímto úvodním seznámením s obsahem složky se někdy nacházel podpis písaře, který sirotčí účty vedl. Prvním podepsaným v sirotčích účtech byl Josef Jan Chrášťanský. Ten svůj podpis připojoval, jak již bylo řečeno, buď na první stranu, nebo na poslední stranu zápisu. V roce 1755 je v záznamech patrná změna rukopisu.¹¹⁶ Zapisovatel se však nepodepsal a o rok později byl pod účty opět podepsán Chrášťanský.¹¹⁷ V roce 1762 se písmo změnilo opět a tentokrát již trvaleji. Sestavovatelem sirotčích účtů se v Netolicích stal Matěj Schultz.¹¹⁸ Zápis tento písař nijak nezměnil, jen použil oproti dřívějšímu písaři více ozdobných prvků na titulní straně. Zdobnost však použil jen v prvním roce svého působení. V dalších letech si již tak záležet nedával a ozdobné prvky také vypustil. Dalším písařem, který se v netolických sirotčích účtech objevil, byl Josef Kratochvíle. Poprvé jeho rukopis nalzáme v účtech v roce 1768.¹¹⁹ S tímto písařem nastala změna i v jazyce vedení účtů. Oproti dřívější češtině používal Kratochvíle němčinu. Formulář účtů však i přes změnu jazyka zůstal stejný. V roce 1769 pokračoval tentýž písař v psaní účtů, ale opět se zde objevila čeština.¹²⁰ Byla však různě promíchaná s němčinou a celkově byly účty velice zmatené a nepřehledné. Rok poté se

¹¹⁴ SOkA Prachatice, AM Netolice, sign. IV-1187 - IV-1293.

¹¹⁵ TAMTÉŽ, sign. IV-1222, IV-1223.

¹¹⁶ TAMTÉŽ, sign. IV-1212.

¹¹⁷ TAMTÉŽ, sign. IV-1213.

¹¹⁸ TAMTÉŽ, sign. IV-1219.

¹¹⁹ TAMTÉŽ, sign. IV-1221.

¹²⁰ TAMTÉŽ, sign. IV-1222.

Kratochvíle vrátil opět k němčině a v tomto jazyce již napříště setrval. Patrně byl pro tohoto písaře německý jazyk pro práci přijatelnější.

Mezi léty 1781-1789 nastala v netolických účtech mezera; další jsou dochovány až z roku 1790. V tomto roce se poprvé úplně změnil vzhled sirotčích účtů. Nejspíš se v té době změnil i autor účtů. Je to patrné již z rukopisu v roce 1790. Poprvé se však písař podepsal až v roce 1793 jako Frank Gotfried Blaha, Rechnungsverfasser.¹²¹ Titulní strana se v této době omezila na pouhé konstatování "*Wayssen Rechnung für das Jahr [...]*".

Samotný vnitřní formulář netolických sirotčích účtů se v průběhu 18. století měnil také pouze jednou, a to po roce 1790. Formulář před rokem 1790 měl podobu jednotlivých odstavců. Prvním odstavcem byl "*Nový příjem*". Tento údaj zaznamenával, kolik peněz bylo v sirotčí pokladně vykázáno k poslednímu dni minulého roku. Další kolonkou byl "*Nový příjem*", který udával peníze, které se nově dostaly do sirotčí pokladny, tedy peníze nově osiřelých, a peníze, které přibyly díky půjčování těchto peněz. Dalšími kolonkami dále byly přehledy přijatých úroků za daný rok. První byla pro úrokovou sazbu pět procent, druhá pro sazbu šest procent. Jiné úrokové sazby se v těchto sirotčích účtech nenacházely. Poté se v účtech nacházelo shrnutí celkového příjmu. Po příjmech následovalo v účtech i vydání. Vydání byla různorodá. V některých případech byla vydána jen část z peněz daného sirotka, jindy celá částka. Část peněz se vydávala například na ošacení, na studium nebo vyučení se řemeslu. Žádost o vydání peněz podávala za sirotka ve většině případů jiná osoba, poručník nebo například řemeslnický mistr, u kterého se měl učit. Také bylo uvedeno, že peníze byly v takovém případě často vydány do rukou této osoby, tedy ne přímo sirotkovi.¹²²

Peníze se vydávaly s povolením městských úředníků a tato skutečnost byla v účtech i poznamenána. Také se přímo při předání peněz vydávala na danou částku kvitance, která byla na magistrátu uložena. Rovněž tato skutečnost byla v sirotčích účtech připomínána. Posledními kolonkami bývalo "*Suma všeho vykázání*" a "*Z kterýchžto peněz přináleží*", ve kterém bylo jmenovitě vykázáno, kterému sirotkovi náležela jaká částka a jaké úroky z ní v daném roce plynuly. Celý zápis byl zakončen

¹²¹ TAMTÉŽ, sign. IV-1238.

¹²² Např. Václav Tyr žádal peníze pro Josefa Brycha na vyučení se řemeslu řeznickému. SOkA Prachatice, AM Netolice, sign. IV-1209.

slovy "*Actum počtu tohoto v městě Netolicích dne 31. Decembris*". V některých případech na tomto místě připojil písař podpis.

Změna jazyka účtů v roce 1768 se na formuláři nijak neprojevila. Proměna nastala až v roce 1790, kdy písař z jednotlivých odstavců přešel na vytváření kolonek. Nadpisy zůstaly podobné jako v předcházejícím období, ale pod nimi byly nalinkované kolonky a vše bylo vypisováno přímo jmenovitě pro jednotlivé sirotky. Přibyl jen oddíl "*Ausweis der Praetendenten*" a jmenovité vypočtení dlužníků sirotčí kasy. Oba tyto odstavce byly děleny na další kolonky. Vždy bylo vypočteno, kolik peněz bylo jednotlivému člověku vydáno nebo kolik už ze svého dluhu zaplatil a kolik zbývá vydat nebo zaplatit. Celkově se staly díky novému rozložení netolické sirotčí účty opět přehlednější.

c. Sirotčí účty města Volary

Sirotčí účty se kromě předcházejících měst nacházejí i v městském archivu města Volary. Dochovány jsou zde z let 1769 až 1782.¹²³ Sirotčí účty jsou i zde jednotlivé složky bez pevné vazby. Většinou mají 4 až 6 folií. Po celou dobu se ve volarských sirotčích účtech zachovalo jedno písmo, a to písaře Františka Wasingera. Ten se nepodepisoval pod každý rok, podpis připojil teprve v roce 1774.¹²⁴ Svůj podpis připojovali ve Volarech pod sirotčí účty vždy purkmistr a někteří radní. Od roku 1770 do roku 1775 nebyly ve Volarech vedeny sirotčí účty pro každý rok, ale vyhotovovaly se pro dva roky dohromady.

Účty byly ve Volarech vedeny německy, proto i titulní strana byla nadepsaná v němčině *"Wayssen Rechnung bey den Hochfürstlich Schwartzenbergliche Markt Wallern von 1mo Januarii bis ultima Decembris [...]"*.

Formulář volarských sirotčích účtů byl velice jednoduchý. Po nadpisu *"Nach Todt"* a jménu zemřelého otce následoval výčet sirotků. Dále se jednotlivé zápisy rozdělovaly již jen na *"Empfang Geld"* a *"Ausweiss"*. Jiné dělení v těchto účtech neexistovalo. Jako v případě jiných účtů, jednalo se zde čistě jen o účetní rozdělení sirotčího majetku bez bližší specifikace. Také zde byly zaznamenány pouze hotové peníze sirotků a jejich pojištění na majetku. Nejdůležitějšími položkami byly úrokové výnosy, které byly hlavní složkou sirotčích účtů.

¹²³ SOkA Prachatice, AM Volary, sign. IV-104 - IV-117.

¹²⁴ TAMTÉŽ, sign. IV-108.

d. Sirotčí účty městečka Záblatí

Sirotčí účty malého městečka Záblatí u Prachatic chci v této práci zmínit hlavně z důvodu, že byly vedeny ve zcela jiné podobě než sirotčí účty všech výše uvedených měst a městeček. Sirotčí účty jsou zde dochovány z let 1771 až 1850.¹²⁵ Já se zajímám především o sirotčí účty z let 1771 až 1810.¹²⁶ Oproti ostatním městům, kde se pro jednotlivé roky vypracovávaly zvlášť složky, měly sirotčí účty v Záblatí podobu vázané knihy pro léta 1771-1810 dohromady. Kniha měří na šířku 20,5 cm a na výšku 31 cm. Je nefoliovaná a není úplně popsána, některé stránky zůstaly prázdné.

Kniha byla na deskách nadepsaná jako "*Weysenbuch von Anno 1771 Anfangen*". Na titulní straně byla tato informace o začátku vedení knihy zopakována a na dolním okraji bylo specifikováno, kdo ji založil. Byl jím Jan Michael Bayer, učitel zdejší městské školy a městský písař. Pod tímto zápisem byl jiným písmem připsán dovětek o dalším sestavovateli sirotčích účtů v Záblatí. Tím byl "*Paul Joh[ann] Fidler burger und Marktschreiber dann Rechnungsführer An[n]o 1795 den 25 Sebt[ember]*". Tyto dva rukopisy, uvedené již na titulní straně celé knihy, se opravdu v knize střídaly.

Kniha nebyla foliovaná, ale číslovány byly jednotlivé zápisy. Ty začínaly pravidelně jménem zemřelého rodiče. Takto bylo očíslováno 134 zápisů. Poté bylo několik folií prázdných a následovala další část zápisů, jako by od roku 1782 začínala kniha nová. Můžeme se domnívat, že knihy byly možná dříve opravdu dvě a až v průběhu doby byly svázané do jedné. V druhé části knihy byla pro změnu číslována jednotlivá folia, ale nebyly číslovány záznamy. Oproti ostatním účtům byla v Záblatí uváděna u jednotlivých zemřelých rodičů i čísla popisná domů, ve kterých žili. Ale ani zde nemůžeme říct, že to bylo pravidlem.

Kniha byla v originále nazvaná knihou sirotčí, ale podle zápisů se jednalo zřetelně o zápisy sirotčích účtů. Záznamy byly vlastně výpisem úrokových plateb z kapitálu zaznamenaného na začátku. Dalším druhem záznamů bylo vyplácení peněz z pokladny proti kvitanci, která zůstala uložena v sirotčí pokladně.

Podle názvu by se tedy mohlo zdát, že se jednalo o sirotčí knihu, která by měla být zaznamenána v předcházející kapitole. Rozborem záznamů jsem však došla k závěru, že se zde jednalo opět o sirotčí účty jen v jiné formě dochování.

¹²⁵ SOKA Prachatic, AM Záblatí, sign. IV-146 - IV-148.

¹²⁶ TAMTÉŽ, sign. IV-146.

e. Závěr

Sirotčí účty byly především zdrojem informací o pohybu peněz. Informace nalezneme také pro způsoby úvěrového podnikání v raně novověkých městech. Můžeme zde sledovat, jakým způsobem se volný kapitál v 18. století zhodnocoval. Také je ze sirotčích účtů možno zjistit, jak často se v tehdejší společnosti využívalo půjček a zda se stávalo, že by nebyly takové půjčky spláceny. Také jsou naznačeny postihy v případě nesplácení dané půjčky.

Sirotčí účty měly ve sledovaných městech jednotný charakter. Pouze v Záblatí se rozhodly pro formu vázané knihy. Jinak se používalo jednotlivých složek bez pevné vazby pro každý rok zvlášť.

Samotný formulář sirotčích účtů byl převážně výčtem příjmů a výdajů sirotčí pokladny a přehledem úroků z peněz jednotlivých sirotků. Úroková sazba se v těchto účtech pohybovala na úrovni pěti procent. Jen menší část kapitálu byla půjčena na úrokovou sazbu šest procent.

Formulář sirotčích účtů ze všech sledovaných měst se až na drobné odchylky shodoval. Patrně tedy existoval jednotný vzor vedení těchto záznamů pro všechna tato města.

Půjčky ze sirotčí pokladny byly patrně časté, jelikož se v účtech objevuje větší množství osob, které si z pokladny půjčily.

6. Sirotčí tabely

Dalším druhem pramenů, které můžeme použít při zkoumání života sirotků, jsou sirotčí tabely. Tento druh pramenů je mezi ostatními výjimečný z toho důvodu, že neobsahuje jen informace o sirotčím majetku, ale slouží i jako zdroj informací o samotných sirotcích. Na rozdíl od ostatních pramenů je zde vždy kromě jiného uvedeno místo pobytu a způsob obživy sirotků.

Poprvé se sirotčí tabely objevily v 16. století na panství Pernštejnů. V různých částech země můžeme nalézt tyto prameny pod různými názvy, jako například "sirotčí rejstříky", "rejstříky přístavní" nebo také "knihy stavuňků".¹²⁷ Sirotčí tabely se také někdy nazývaly "stavění sirotků". Toto pojmenování vzniklo na základě zvyku, kdy sirotci měli povinnost každoročně se dostavit před městskou radu a nahlásit, kde žijí a jak se živí. Původně měla dohled nad sirotky vrchnost a také stavění se konalo před vrchnostenskými úředníky. Postupně však tato pravomoc přecházela na městskou správu a vrchnost si ponechala jen dohlížecí pravomoc.

a. Sirotčí tabely městečka Lhenice

Sirotčí tabely se dochovaly v Prácheňském kraji v několika městech. Prvním z nich jsou Lhenice. Poprvé jsou zde dochovány sirotčí tabely, německy Pupilar Tabela, z roku 1787. Poté jsou dochovány každoročně mezi lety 1787-1804. Po roce 1804 následuje mezera a opět byly tabely vedeny až v roce 1817. Vyjma let 1820, 1824, 1827, 1841, 1843 a 1845 byly dovedeny až do roku 1848.¹²⁸

Tabely jsou vždy vytvořeny jako složky z papíru bez pevných desek. Ve většině případů měly čtyři strany, jen někdy se jejich počet zvyšoval. Na šířku měří taková složka 25 cm a na výšku 38,5 cm. V letech 1787-1803 se v tabelách objevilo i jméno jejich sestavovatele, tedy lhenického městského písaře. V tomto období jím byl Johann Osner. Ten byl písařem až do roku 1817, ale svůj podpis již pod tabely po roce 1803 nepřidával. Podle rozboru písma byl ale dále jejich autorem. Zbývající dochované tabely sestavil nástupce Johanna Osnera, Václav Schön, který byl městským písařem ve Lhenicích až do roku 1854.

¹²⁷ Martin Štindl, *Bítešští a novoměstí sirotci*, s. 44-45.

¹²⁸ SOKA Prachatice, AM Lhenice, inv. č. 79-123, sign. II-73-II-117.

Úvodní strana byla vždy psána německy. Měla jednotný styl a vždy se zde dovíme, pro které město byla složka vyhotovena a v jakém kraji. V tomto případě se jednalo o město Lhenice (Markt Elhenitz) a kraj Prácheňský (Prachiner Kreis). Také zde bylo uvedeno, kdo byl pověřen vedením tabel, tedy rada města Lhenice. Vždy se zde také nacházelo, pro jaký rok byla daná složka vytvořena. Tento údaj byl uveden latinskou formulí *"pro Anno"*. Následovala číslovka daného roku a německý výraz *"Jahr"*. Kombinovaly se zde tedy dva jazyky, latina a němčina.

Již na titulní straně máme dva jazyky. Samotné zápisy byly ve Lhenicích psány z počátku česky. V roce 1798 byly tabely vyhotoveny jak v české tak v německé verzi.¹²⁹ Přiložen byl i dopis s požadavkem na nové vyhotovení v německém jazyce. Po tomto roce se tabely vyskytovaly až do konce svého vedení v roce 1848 již jen v německé verzi.

Samotné záznamy byly vedeny jako jednotlivé předem připravené kolonky, do kterých byly vpisovány dané údaje. Takových kolonek bylo v případě Lhenic devět. Prvním údajem bylo *"jméno sirotka aneb pod poručenstvím stojící osoby"*. Dále zde byl uveden *"poručník aneb administrátor"*, *"obydlí sirotka a způsob jeho odchování"*, *"mohovitost sirotka"*, *"správnost účtů"*, *"povolení, které se v času nezletilosti přihodilo"*, *"odílení mohovitosti"*, *"konec poručenství"* a nakonec *"skrze působné vyjevení neschopnosti k zletilosti"*.

Z uvedeného výčtu je patrné, že i zde se nacházely údaje o majetku sirotka a hospodaření s ním. Důležité však byly především kolonky o poručníkovi a způsobu obydlí a obživy sirotka. Sourozenci se zapisovali společně do jednoho řádku. U jména sirotka se od roku 1792 zapisoval i jeho věk. V případě Lhenic byl věk sirotků poměrně vysoký. V prvním roce uvádění věku, tedy v roce 1792, byli zaznamenáni pouze tři sirotci mladší než 20 let. Většinou se pohyboval průměrný věk přes 25 let, ale výjimkou nebyli ani sirotci nad 50 let. V tomto případě si však musíme položit otázku, zda uváděný věk odpovídal skutečnosti a podle čeho byl v knize uveden. Věděli sirotci svůj skutečný věk, své datum narození? Počet sirotků zaznamenaných ve lhenických sirotčích tabelách v jednotlivých letech a jejich průměrný věk je znázorněn v následující tabulce (tabulka č. 1).¹³⁰

¹²⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 90, sign. II-84.

¹³⁰ Tabulka znázorňuje údaje z let, kdy je ve lhenických sirotčích tabelách již zaznamenán věk sirotků.

Tabulka č. 1

Rok	Počet sirotků	Průměrný věk
1792	21	26, 2
1793	19	27, 6
1794	14	29, 9
1795	12	31, 4
1796	11	33, 6
1797	9	36, 4
1798	9	37, 4
1799	10	14, 8
1800	11	14, 5
Celkem	116	27, 9

Další důležitou kolonkou bylo obydlí a způsob obživy sirotka. Zde bylo uvedeno, kde měl sirotek momentální bydliště a jak se živil. Otázkou u těchto údajů zůstává, zda se opravdu všichni sirotci k stavění dostavili a zda byly záznamy v tabelách pravdivé. V některých případech záznamy svádějí k domněnce, že sepisovatel jen automaticky opisoval údaje z předcházejících let. Například sirotek Josef Houška, kterému bylo již 57 let, byl v roce 1796 *"na vojně"*, jeho bratr Václav ve svých 41 letech *"na vandru"*

a jejich sestra Terezie ve svých 56 letech "*ve službě*".¹³¹ Stejně údaje se u těchto sourozenců opakovaly až do doby, kdy se ze sirotčích záznamů v roce 1798 ztratili. V roce 1792 bylo uvedeno, že v případě sirotka František Stavaře bylo "*učiněno dotázání, zda je živ, nebo mrtev*".¹³² V termínu vypracovávání tabel ještě nebyla odpověď. Bohužel nevíme, zda odpověď vůbec někdy došla, jelikož v dalším roce byla u tohoto sirotka již opět tradiční poznámka, a to "*na vandru*".¹³³

Lheničtí sirotci se podle těchto záznamů ve Lhenicích moc často nezdržovali. Tak již zmíněný Franz Stavař byl v roce 1791 "*na vandru dle řemeslnického způsobu*".¹³⁴ Tato poznámka byla v tomto městečku celkem častá. Nejvíce to bylo řemeslo řeznické nebo stavařské. Dalším častým záznamem u mužů bývalo "*na vojně*". Stejně tak byl u mužské části lhenických sirotek frekventovaný záznam "*ve službě*". Tento údaj byl také nejčastější u ženské části lhenických sirotek. Ve službě zůstávala převážná část žen a dívek. Některé po velmi dlouhou dobu, jak je již patrné z případu Terezie Houškové. Můžeme se domnívat, že některé ženy v postavení služky zůstaly až do své smrti. Poměrně často byla jako místo služby mimo rodné město uváděna Vídeň, a to jak u mužů, tak i u žen. Ve Lhenicích se tato poznámka objevila ve čtyřech případech a vždy se jednalo o ženy a dívky. Nejčastější však byla služba lhenických sirotek v rodném městě. Bohužel bylo místo služby uváděno jen v prvních letech zápisů do sirotčích tabel, později zde byla jen poznámka o službě, ale již se neuvádělo místo. Další častá poznámka u žen a dívek byla "*vdaná*". Většinou byla v takovém případě jen tato malá poznámka, ale někdy se můžeme dozvědět i bližší informace, například místo, kam se daná dívka provdala. Ojedinelý případ této poznámky byl ve Lhenicích zaznamenán i u muže. Kaspr Cigler se v roce 1791 oženil do města Týna nad Vltavou.¹³⁵ Je tak zřejmé, že sirotek se osamostatnil díky přiřazení se na jiný grunt, v tomto případě i do jiného města. Poznámka "*v městě usazený*" byla ve lhenických sirotčích tabelách jen jednou, a to v roce 1793 v případě Wenzla Stehlíka.¹³⁶ Nejčastěji se však v tabelách objevoval způsob obydlí "*u matěře*". Hlavně tomu bylo u osob pod

¹³¹ TAMTÉŽ, inv. č. 89, sign. II-83.

¹³² TAMTÉŽ, inv. č. 85, sign. II-79.

¹³³ TAMTÉŽ, inv. č. 86, sign. II-80.

¹³⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 84, sign. II-78.

¹³⁵ TAMTÉŽ

¹³⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 86, sign. II-80.

dvacet let. Najdeme zde ale i výjimky, kdy ještě ve 23 letech se Dorota Pintrová nacházela u své matky.¹³⁷ V případě "*odchování*" bylo nejčastější mateřské nebo otcovské, jelikož se jen málokdy stávalo, že byl člověk sirotkem úplným. V takovém případě se o mladší sirotky staral zbylý rodič. Často ale můžeme sledovat, že v případě mateřské výchovy byl přidělen i poručník, který patrně dohlížel na výchovu a majetek sirotka.

¹³⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 83, sign. II-77.

b. Sirotčí tabely města Netolice

Dalším místem, kde byly vedeny sirotčí tabely, bylo město Netolice. V tomto případě se nám zachovaly jen čtyři tabely z let 1801, 1803, 1804 a 1805.¹³⁸ Také zde jsou tabely papírové složky bez pevných desek. Na šířku měří složky 24 cm a na výšku 38, 5 cm. V případě netolických sirotčích tabel se písař, který je sestavoval, sám nepodepsal. Podle paleografického rozboru by však měl tímto sestavovatelem být Václav Schön, městský písař v letech 1801-1816. Místo podpisu písaře se v netolických sirotčích tabelách objevoval podpis purkmistra, tedy Jana Kainky do roku 1804 a v roce 1805 Martina Schmidingerera.

Tabely byly v Netolicích psány německy. Na titulní straně byla složka vždy uvedena jako „*Pupilar Tabelle für des Jahr [...]*“. Na rozdíl od tabel v ostatních městech bylo označení města a kraje až uvnitř složky nad hlavičkou s jednotlivými kolonkami. I v Netolicích nalezneme devět kolonek určených k vyplnění. Jsou jimi „*Nammen des Mündls*“, „*Diesen Gerhab, Curator oder Administrator*“, „*Aufenthalts oder Erziehungsort Mündls*“, „*Vermögen des Mündls*“, „*Rechnungsrichtigkeit*“, „*Während der ein derjährigkeit vorgefallene Konsse*“, „*Abtheilung des Vermögens*“, „*Erlöschung der Vormundschaft*“ a „*Allfällige Erklärung der Unfähigkeit zur Grossjährigkeit*“. Kolonky prakticky odpovídaly rozvržení záznamů ve lhenických tabelách. Lze tedy usuzovat, že existoval předepsaný vzor vytváření tabel, který všichni písaři dodržovali.

V první kolonce netolický písař kromě jména sirotka uváděl i jeho datum narození. Sourozenci byli i zde psáni do jedné kolonky a další údaje se většinou vztahovaly ke všem najednou. Dalším záznamem, velice důležitým pro život sirotka, bylo jméno poručníka. V Netolicích byli zapisováni poručníci jen jmenovitě, bez bližšího určení vztahu k sirotkovi. Nelze tedy určit, zda se jednalo o příbuzné nebo jestli byli poručníci udělení z úřední moci. Pro variantu úřední moci by svědčil fakt, že poručníci byli ve většině případů dva. Poručníci se zde mohla stát i matka, ale v takovém případě bývá uveden ještě dovětek „*Nebst der Mutter ... beistand*“ jako v případě sourozenců Trnkových v roce 1801.¹³⁹ Matka se tedy mohla stát poručnicí sirotků a jejich majetku, ale byl jí vždy přidělen ještě další poručník. V Netolicích byl

¹³⁸ SOKA Prachatice, AM Netolice, sign. IV-1294 – IV-1297.

¹³⁹ TAMTÉŽ, sign. IV-1294.

také jako poručník někdy označen otec. Můžeme tedy soudit, že v případě netolických sirotčích tabel byly zapisovány i děti, které ztratily matku. Takový přístup se ve většině ostatních tabel nepodařilo potvrdit. Lze říci, že v ostatních tabelách byli zaznamenáni jen sirotci, kteří ztratili živitele, tedy otce nebo oba rodiče. Počet sirotků v netolických sirotčích tabelách a jejich průměrný věk je zaznamenán v následující tabulce (tabulka č. 2).

Tabulka č. 2

Rok	Počet sirotků	Průměrný věk
1801	102	12, 7
1803	100	13, 7
1804	107	14, 4
1805	112	15, 3
Celkem	421	14, 0

Otec v Netolicích vystupoval vždy jako jediný poručník bez dalších přidělených. Také mohl volně disponovat s majetkem zapsaným v tabelách jako sirotčí. Většinou jej využíval na výchovu sirotků, což zde bylo také poznamenáno.

V kolonkách zaznamenávajících majetek sirotků se v případě Netolic zapisovaly pouze nemovitosti, pole louky a kapitál, čili hotové peníze. Byly zde i odkazy na jiné městské knihy, které měly ujasnit majetkové vztahy k vyjmenovanému majetku.

Kontrola účtů se v Netolicích prováděla pro všechny sirotky v jeden den. Kontrolu účtů prováděl purkmistr a městská rada a písař datum posléze zaznamenal do sirotčích tabel. Výjimku tvořily případy, kdy byl majetek nebo jeho část v průběhu roku předán sirotkům nebo přerozdělován při úmrtí jednoho z nich.

I v případě Netolic jsou velmi zajímavé poznámky o způsobu zaměstnání jednotlivých sirotků. Většinou šlo i zde o službu v blízkém okolí nebo vandrování po vyučení se řemeslu. Častým zde bylo zařazení do vojenské služby. Zajímavé je, že v Netolicích bylo v některých případech uvedeno i kde přesně daný sirotek sloužil.¹⁴⁰

¹⁴⁰ Např. „*Franz Tesk ist Tambour bey Spork Regiment*“; SOKA Prachatice, AM Netolice, sign. IV-1294.

To bylo oproti ostatním tabelám jedinečné. Netoličtí měli tedy pravděpodobně lepší informovanost o pohybu svých sirotků.

c. Sirotčí tabely města Volary

Rovněž v archivu města Volary se nacházejí sirotčí tabely. Dochovány jsou v tomto případě z let 1786-1809.¹⁴¹ Knihy jsou papírové bez pevné vazby. První exemplář z roku 1786 je menší o velikosti 21cm na 33 cm. Zbývajících tabely jsou všechny ve formátu 25 cm na šířku a 36,5 cm na výšku. Volarské tabely byly všechny psané německy a objevoval se v nich jen jeden rukopis, a to městského písaře Karla Josefa Wasingera. Městský písař se do volarských tabel sám nepodepisoval. Místo podpisu písaře se zde objevoval podpis purkmistra, tedy Jana Achatze, Jana Jiřího Sittera a Benedikta Schreiberera, kteří se za dobu vedení tabel ve funkci purkmistra vystřídali.

Na titulní straně se nacházelo označení kraje a města, tedy Prachiner Kreis v horním levém rohu a M[arkt] Wallern v horním pravém rohu. Uprostřed titulní strany se nacházelo označení Pupillar Tabelle pro A[nn]o [...]. V prvních osmi tabelách bylo pod označením roku sestavení tabel ještě číslo, označující pořadí daného formuláře. Prvních pět čísel bylo napsáno červeným inkoustem, další pouze černě stejně jako zbývajících text. Po roce 1793 písař již s číslováním tabel nepokračoval.

U sirotčích tabel z roku 1786 je dochován i vzor formuláře, kterým se měl písař řídit při jejich sestavování. Hned u první kolonky v tomto vzoru byla oproti dříve zmiňovaným tabelám změna. Nebylo zde uvedeno jméno sirotka, ale jméno zemřelého rodiče. Jméno sirotka bylo uvedeno až v druhé kolonce. Následoval jeho věk, místo pobytu, jméno poručníka a od jakého dne tuto funkci zastává, poté mohovitost sirotka, kapitál, poznámka zda je vytvořen inventář majetku, správnost účtů, vyplacené částky, podělení majetku a kdy mělo být ukončeno poručnictví. Tento vzor vedení tabel dodržel volarský městský písař pouze jednou a to v roce 1786.¹⁴² Už v roce 1787 byl formulář volarských tabel prakticky totožný s formulářem v ostatních městech. První kolonkou je tedy *"Nammen des Mündls oder Kurandi"*, další *"Alter"*, *Dessen Gerhab, Kurator oder Administrator"*, *"Aufenthaltort des Mündls und dessen Erziehungsort"*, *"Vermögendes Mündls"*, *"Rechnungsrichtigkeit"*, *"Während der ein derjährigkeit vorgefallene Konssese"*, *"Abtheilung des Vermögens"*, *"Erlöschung der Vormundschaft"* a *"Allenfallsige Erklärung der Unfähigkeit zur Grossjährigkeit"*.

¹⁴¹ SOKA Prachatice, AM Volary, inv. č. 122-136, sign. II-118 – II-132.

¹⁴² TAMTÉŽ, inv. č. 122, sign. II-118.

Tabule byly ve Volarech vypracovávány k 31. prosinci daného kalendářního roku a podepsány byly vždy jen purkmistrem.

V roce 1798 se ve volarských sirotčích tabelách nacházela poznámka "*musst bey jeden Weissen der Tag und Jahr seiner Geburt angemerkt worden*".¹⁴³ Po tomto roce se opravdu ve všech ostatních tabelách objevovalo datum narození sirotků a nejen jejich věk. Nově se také v dalším roce objevilo datum podělení majetku. V některých případech byly tyto data dvě, podělení po otci a podělení po matce.

I ve Volarech byl pro život sirotka důležitou osobou poručník. V tomto případě byl vždy uváděn jen jeden. Nikdy se však neshodovalo jméno poručníka s osobou, která měla sirotka na vychování. Jednalo se tedy spíše o opatrovníka sirotčího majetku.

Majetkové poměry se ve volarských tabelách udávaly především v kolonce *Vermögen des Mündls*. Zde byl vypočten kapitál sirotků a jeho pojištění na určitých statcích. Oproti jiným městům se zde nacházely také odkazy na jiné městské knihy, které majetkové a peněžní vztahy evidovaly.

Počet evidovaných sirotků ve Volarech se pohyboval od patnácti v roce 1786 až po čtyřicet v letech 1796 a 1797. Nacházeli se zde převážně mladší sirotci. Většina se pohybovala kolem 20 roku a méně. Ve většině případů sirotek mezi 23-25 rokem svého života z evidence sirotčích tabel mizel. Spíše výjimkou byl Adalbert Saufeitl, kterému bylo v roce 1799 30 let, a byl stále evidován v sirotčích tabelách jako sirotek na vandru.¹⁴⁴ Počet evidovaných sirotků a jejich průměrný věk v jednotlivých letech ukazuje následující tabulka (tabulka č. 3).

Tabulka č. 3

Rok	Počet sirotků	Průměrný věk
1786	15	13,6
1787	23	13,0

¹⁴³ TAMTÉŽ, sign. II-130.

¹⁴⁴ TAMTÉŽ, sign. II-131.

1788	26	14, 2
1789	31	14, 7
1790	31	15, 7
1791	31	17, 0
1792	30	17, 5
1793	33	18, 0
1794	32	18, 3
1795	34	18, 9
1796	40	18, 8
1797	40	19, 7
1798	35	19, 9
1799	32	19, 9
1800	29	20, 4
Celkem	462	17, 3

Vandr byl ve Volarech stejně jako v jiných městech častou poznámkou u sirotků chlapců. Dále to bylo také učení, kde se v tomto případě uvádělo často i na jakou

profesi se sirotek připravoval a kde.¹⁴⁵ Dalšími přípisky byly stejně jako jinde služba u sousedů převážně v zemědělství, vojna nebo výchova od matky. U děvčat to byla opět služba převážně v rodném městě a výchova pro hospodářství. Také se zde objevily poznámky o provdání děvčete, které byly posledním záznamem v sirotčí evidenci. Průměrný věk nevěst ve Volarech byl 22 let. Vyskytovaly se ovšem i výjimky, které se vdaly až po 27. roce života. Pokud se dívka provdala, byl jí vyplacen podíl z majetku jako věno, a v dalším roce se v sirotčích tabelách již neobjevila.

¹⁴⁵ Např. Martin Praxl se učil na "*Schuhmacher Profession in Prachatitz*". SOKA Prachatice, AM Volary, sign. II-119.

d. Závěr

Sirotčí tabely byly evidenční knihy obsahující informace jak k sirotčímu majetku, tak k osobám jednotlivých sirotků. Kromě majetkových poměrů, které můžeme nalézt i v ostatních záznamech o sirotcích, jsou zde i poznámky o osobním životě sirotků. Také v těchto záznamech můžeme nalézt osoby, které byly pro život sirotka důležité, a to především jeho poručníka či poručníky. Díky těmto záznamům víme také, že jako sirotci nebyly vnímány jen děti, ale všechny osoby bez vyřešeného majetkového vypořádání.

Důležitým zdrojem jsou sirotčí tabely také v případě zkoumání geografické a sociální mobility sirotků a jejich sociálního zařazení.

Můžeme říct, že ve sledovaných městech měly sirotčí tabely jednotnou formu. Prakticky ve všech se objevil stejný počet kolonek a jejich obsah se až na některé malé změny lišil. Rozdílný přístup měli písaři jen v evidenci věku sirotků. V některých tabelách se věk nevyskytoval vůbec, jinde bylo uváděno datum narození, nebo pouze dosažený věk. Přístupy se v průběhu let měnily, ale vždy směřovaly k evidenci přesného data narození.

V případě Volar můžeme sledovat pokus o změnu formuláře. Ten se však omezil na jeden rok a v následujících letech se písař opět vrátil k formuláři, který byl společný všem. Vzor nového formuláře sirotčích tabel může naznačit, že změna byla žádána z nadřazených míst, ale následně byl tento záměr přehodnocen.

Formulář sirotčích tabel byl rozdělen na osobní údaje a hospodářské údaje. Jelikož záznamy o majetku sirotků byly vedeny i v jiné podobě, jsou tabely nejpřínosnější v oblasti osobního a každodenního života sirotků.

7. Závěr

Téma sirotků a sirotčí agendy v Prácheňském kraji v 18. století jsem si zvolila hlavně z důvodu malého zastoupení této tematiky v dosavadní literatuře. Již z úvodu předkládané diplomové práce je patrné, že historická literatura se v souvislosti s tímto tématem omezuje na články v odborných časopisech. Pro oblast jižních Čech se doposud tato tematika neobjevila vůbec. Sirotci a sirotčí agenda se také neobjevují jako téma zkoumané v rámci 18. století. Literatura se především soustředila na období do Bílé hory, která je nadále vnímána jako určitý mezník, a na století sedmnácté.

V první části práce jsem se zabývala především právním ukotvením sirotků. Postavením sirotka a poručnickou správou sirotků i sirotčího majetku se zabývalo již římské právo. Právě v této době byly položeny základy rozdělení druhů poručnické správy, které následně přejímaly další právní kodifikace, a jeho odraz můžeme nalézt jak v brněnském městském právu, tak v pozdější kodifikaci pražského městského práva od Pavla Kristiána z Koldína.

Druhá část je zaměřena na postavení sirotků v českých městech. Ukazuje především, že o sirotčí záležitosti se starala jak vrchnost, tak také městská samospráva v podobě městské rady a purkmistra. Důvodem pro péči o sirotky bylo především zabezpečení jejich majetku. Volný sirotčí kapitál se využíval jako finanční zdroj pro vznikající úvěrové hospodaření. Tohoto kapitálu využívala jak vrchnost, tak také jednotliví měšťané. Z těchto důvodů také vznikaly tzv. sirotčí truhlice, které opatrovaly za prvé vejrunkovní splátky z rodičovského majetku jednotlivých sirotků, a za druhé hotové peníze, které byly nalezeny při inventarizaci sirotčího majetku. Sirotčí truhlice měla sloužit především jako ochrana těchto peněz před poručníky a možnou defraudací.

Zřetelně se ukazuje, že budoucí život sirotka byl do značné míry předurčen již tím, jaký majetek po sobě rodič zanechal. V případě malého majetku, který se dělil mezi více dětí, byla jejich vyhlídka na samostatné hospodaření a život menší. V takovém případě se upíral jejich život na zajištění vlastního živobytí ve službě v okolí nebo i ve vzdálenějším okruhu. Jistým východiskem se pro mnohé chlapce stávala služba u vojska, která jim zajišťovala větší existenční jistotu. V některých případech mohl život sirotka vést až k žebrotě a potulnému životu.

Nejdůležitější částí této práce je zaměřena na různé způsoby vedení sirotčí agendy. Oporu při jejich typologii poskytly písemnosti dochované v archivech několika jihočeských měst. Prvním druhem sirotčí agendy byly sirotčí knihy. Ty jsou v práci

představeny na příkladech sirotčích knih měst Lhenice, Netolice, Volary a Bavorov. Sirotčí knihy z těchto měst neměly zcela jednotný charakter. Můžeme je rozdělit do tří typů. Prvním jsou sirotčí knihy zachycující převody sirotčího majetku. Druhým typem jsou knihy, ve kterých se nachází inventáře majetku, který zůstal po smrti rodiče sirotkům. Posledním typem sirotčí knihy je kniha smíšená, která obsahuje oba předcházející druhy záznamů, tedy jak inventáře, tak přesuny majetku. Tento typ bývá nejčastější.

Další typ sirotčí agendy představovaly sirotčí účty. V práci jsou zachyceny sirotčí účty z měst Lhenice, Netolice, Volary a Záblatí. V tomto případě se jedná především o záznamy účetního charakteru. Jedná se vlastně o stav sirotčí pokladny v daném městě za daný rok. Oproti sirotčím knihám, kde se jedná především o movitý a nemovitý majetek, je v sirotčích účtech zaznamenán volný kapitál a hospodaření s ním.

Poslední typ pramene, který je v této práci představen, jsou tzv. sirotčí tabely. Jsou představeny na příkladu měst Lhenice, Netolice a Volary. Tento typ pramene je oproti ostatním výjimečný. Zachovaly se zde kromě záznamů o sirotčím majetku také zprávy o zaměstnání sirotků a jejich momentálním pobytu.

Ve sledovaném období prošly všechny studované prameny různými proměnami především ve formální stránce vedení svých záznamů. Nejmenšími proměnami prošly sirotčí knihy, které si většinou ponechaly způsob vedení záznamů od začátku knihy až do jejího konce.

Sirotčí účty zaznamenaly především změnu ve vedení záznamů, kdy z jednotlivých odstavců se postupně stávaly předem nalinkované kolonky. Ve většině měst tato změna nastala v poslední třetině 18. století. Posun nastal i v jazyce vedení účtů. Tam, kde byly vedeny původně v češtině, se postupně kolem poloviny století začaly vést v němčině. Tak tomu bylo např. ve Lhenicích a Netolicích. V některých městech byly sirotčí účty svázány do knihy, namísto volných složek pro jednotlivá léta, které se používaly dříve. Tento postup se objevil v Záblatí a ve Lhenicích.

Sirotčí tabely si ponechaly po celou dobu vedení jednotný způsob zapisování záznamů. Ve Volarech se sice v roce 1786 objevil pokus o změnu zápisu, ale jeho trvalé používání se neprosadilo. Změna nastala jen v jazyce zápisů, kdy se opět prosadila před češtinou němčina.

Práce byla směřována na poznání způsobů vedení sirotčí agendy v širším rámci poddanských měst v Prácheňském kraji. Především měla ukázat, jakým způsobem se tato agenda vedla v jižních Čechách, jelikož pro tuto oblast nebyla zatím prozkoumána.

V rámci práce nebyla provedena komparace všech dochovaných sirotčích pramenů v oblasti Prácheňského kraje z 18. století, ale z vybraných měst především bývalého prachatického a strakonického okresu. Analýza širšího okruhu měst by mohla být úkolem dalších prací, které se budou zajímat o sirotčí agendu. Je však otázka, kolik takových pramenů se v jiných městech dochovalo? V případě bývalých okresů Prachatice a Strakonice jsem se snažila přinést obraz všech pramenů nacházejících se v archivech daných okresů pro 18. století.

V budoucnu by také mohlo být přikročeno k analýze většího počtu sirotčích instrukcí z jižních Čech, stejně jako na Moravě. Prostor těchto instrukcí by se nemusel omezovat jen na schwarzenberská panství, ale v úvahu připadá komparace instrukcí z dalších šlechtických dominií a jejich přístup k sirotčí správě a péče o zdejší sirotky.

Dalším možným směřováním bádání v oblasti sirotčí správy je oblast finančního hospodaření a využívání úvěrů ze sirotčích truhlic v rámci jihočeského regionu. Sirotčí knihy by mohly být vítaným zdrojem informací o hmotném zabezpečení měšťanů poddanských měst a městeček jižních Čech. Mohou přinést zdroj informací o věcech, které měl měšťan pro svoji denní potřebu i pro potřebu svého hospodářství nebo řemesla.

Sirotčí tabely mohou přinést mnoho informací pro bádání v oblasti geografické mobility obyvatelstva, jelikož sirotci byly skupinou obyvatelstva se značnou mobilitou jak v rámci jednotlivých panství, tak mimo ně. Také je možný směr výzkumu v rámci profesního a společenského postavení sirotek v jižních Čechách.

Oblast jižních Čech byla prozatím v literatuře v rámci výzkumů sirotčí správy a agendy opomíjenou. Touto prací jsem chtěla alespoň částečně tuto otázku otevřít. Možností dalšího výzkumu se však naskýtá ještě nepřehledně mnoho.

8. Seznam pramenů a literatury

Prameny nevydané:

Státní oblastní archiv Třeboň

Velkostatek Netolice, Stará registratura
inv. č. V AU 17 (instrukce pro sirotčího písaře).

Státní okresní archiv Prachatice

Archiv města Lhenice
inv. č. 70, sign. II-64 (sirotčí kniha z let 1628-1724)
inv. č. 399-453, sign. II-393 - II-447 (sirotčí účty z let 1725-1816).
inv. č. 79-123, sign. II-74 - II-117 (sirotčí tabely z let 1787-1848).

Archiv města Netolice

sign. II-400 (sirotčí kniha z let 1627-1719)
sign. IV-1187 - IV-1293 (sirotčí účty z let 1725-1849)
sign. IV-1294 – IV-1297 (sirotčí tabely z let 1801-1805)

Archiv města Volary

sign. II-66 (sirotčí kniha z let 1721-1761)
sign. IV-103 - IV-117 (sirotčí účty z let 1769-1782)
sign. II-118 – II-132 (sirotčí tabely z let 1786-1809)

Archiv města Záblatí

inv. č. 418, sign. IV-146 (sirotčí účty z let 1771-1810)

Státní okresní archiv Strakonice

Archiv města Bavorov
inv. č. 90 (sirotčí kniha z let 1731-1781)
inv. č. 91 (sirotčí kniha z let 1782-1789)
inv. č. 92 (sirotčí kniha z let 1731-1789)

Prameny vydané:

Jireček, Josef (ed.), Práva městská království českého a markrabství moravského od M. Pavla Krystiana z Koldína, Praha 1876.

Jireček, Josef - Jireček, Hermenegild (edd.), Matěj Brikcí z Licka, Práva městská, Praha 1880.

Literatura:

Al Saheb, Jan, Sirotčí agenda na mensálních statcích olomouckého biskupství v 16. a 17. století na příkladu hukvaldského panství, Časopis Matice moravské 76, 2007, s. 267-283.

Bartošek, Milan, Encyklopedie římského práva, Praha 1994.

Flodr, Miroslav, Brněnské městské právo, Brno 2001.

Flodr, Miroslav, Právní kniha města Brna z poloviny 14. století, Brno 1990.

Hledíková, Zdeňka - Janák, Jan - Dobeš, Jan, Dějiny správy v českých zemích od počátků státu do současnosti, Praha 2007.

Hrubá, Michaela, "Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle". Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době, Ústí nad Labem 2002.

Chocholáč, Bronislav, Sirotčí peníze, in: T. Dvořák - R. Vlček - L. Vykoupil (edd.), Milý Bore ... Profesoru Ctiboru Nečasovi k jeho sedmdesátým narozeninám ..., Brno 2003, s. 43-48.

Kapras, Jan, Poručenství nad sirotky v právu českém, Praha 1904.

Kincl, Jaromír - Urfus, Valentin, Římské právo, Praha 1990.

Koutná, Jana, Organizace chudinské péče ve lhenické farnosti kolem roku 1786, Zlatá stezka 11, 2004, s. 28-43.

Kraut, Wilhelm Theodor, Die Vormundschaft nach den Grundsätzen des deutschen Rechtes I. - III, Göttingen 1835-1859.

Matějek, František, Péče o venkovské sirotky na Moravě před Bílou horou, Sborník historický 36, 1989, s. 65-98.

Novotný, Jaroslav, Děti a sirotci na panství chrasteckém r. 1636, Časopis společnosti přátel starožitností 67, 1959, 6-11.

Olejník, Jan, Archiv města Bavorov - Inventář, Strakonice 1984.

- Pešek, Jiří, Pražské knihy kšaftů a inventářů, PSH 15, Praha 1982, s. 63-92.
- Randýsek, Robert, Janáková, Helena, Krajský úřad Prácheň - Inventář, České Budějovice 1969.
- Slavičková, Pavla, "... kdyby se jí ... ubližovalo, aby jí za vochranu byli." Poručenství sirotků a správa městského sirotčího statku před Bílou horou, Výběr 43, 2006, s. 3-11.
- Slavičková, Pavla, Instituce mocného otcovského poručníka jako příklad kontroverzního vztahu města a rodiny v oblasti poručenství nezletilých sirotků, in: K. Čadková a kol. (edd.), Konfliktní situace v dějinách, Pardubice 2007, s. 45-50.
- Slavičková, Pavla, Právní podstata poručnické správy sirotků v raném novověku, Acta Universitatis Palackianae Olomouensis, Facultas Philosophica, řada Historica 34, 2008, s. 45-52.
- Slavičková, Pavla, Způsoby správy majetku nezletilých dětí v minulosti, in: kol., Ekonomické znalosti pro tržní praxi, Olomouc 2009, s. 367-371.
- Starý, Václav, Archiv města Lhenice - Inventář, Prachatice 1967.
- Starý, Václav, Archiv města Volary - Inventář, Prachatice 1971.
- Starý, Václav, Archiv města Záblatí - Inventář, Prachatice 1971.
- Starý, Václav, Archiv města Netolice - Inventář, Prachatice 1990.
- Šporová, Lenka, Všední život města Mostu ve světle sirotčí knihy ze 17. století, in: Michaela Hrubá (ed.), Města severozápadních Čech v raném novověku, Acta universitatis Purkynianae philosophica et historica IV., Ústí nad Labem 2000, s. 55-75.
- Štindl, Martin, Bítešští a novoměšští sirotci na přelomu 17. a 18. století, Západní Morava 5, 2001, s. 44-67.

9. Seznam použitých zkratek

atd. - a tak dále

AM - archiv města

ed. - editor

edd. - editoři

fol. - folio

inv. č. - inventární číslo

kol. - kolektiv

ml. - mladší

např. - například

PSH - Pražský sborník historický

s. - strana

sign. - signatura

SOkA - státní okresní archiv

SOA - státní oblastní archiv

tzv. - tak zvaný

[...] - vynechaný text

[?] - text nelze přečíst

[] - text doplněný autorkou

10. Seznam příloh

- Obrázek č. 1: Instrukce pro sirotčího písaře (SOA Třeboň, Velkostatek Netolice, Stará registratura, inv. č. V AU 17)
- Obrázek č. 2: Úvodní strana lhenické sirotčí knihy (SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 70, sign II-64)
- Obrázek č. 3: Zápis o šneperkovském statku ve lhenické sirotčí knize (SokA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 70, sign. II-64)
- Obrázek č. 4: Sirotčí kniha města Netolice (SOkA Prachatice, AM Netolice, sign. II-400)
- Obrázek č. 5: Zápis v sirotčí knize města Netolice. Podělení po Pavlu Michálkovi z roku 1674 (SOkA Prachatice, AM Netolice, sign. II-400)
- Obrázek č. 6: Sirotčí kniha města Volary (SOkA Prachatice, AM Volary, sign II-66)
- Obrázek č. 7: Zápis ve volarské sirotčí knize. Záznam o majetku Magdaleny Pägbauerové z roku 1725 (SOkA Prachatice, AM Volary, sign. II-66)
- Obrázek č. 8: Sirotčí kniha města Bavorova (SOkA Strakonice, AM Bavorov, inv. č. 90)
- Obrázek č. 9: Vysvětlení důvodu založení nové sirotčí knihy města Bavorova (SOkA Strakonice, AM Bavorov, inv. č. 91)
- Obrázek č. 10: Zápis šacunku majetku po Alžbětě Hájkové z 23. února 1733 (SOkA Strakonice, AM Bavorov, inv. č. 92)
- Obrázek č. 11: Titulní strana lhenických sirotčích účtů z roku 1725 (SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 399, sign. II - 393)
- Obrázek č. 12: Ukázka rubrik lhenických sirotčích účtů z roku 1725 (SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 399, sign. II - 393)
- Obrázek č. 13: Titulní strana sirotčích účtů z Archivu města Netolice z roku 1725 (SOkA Prachatice, AM Netolice, sign. IV-1187)
- Obrázek č. 14: Ukázka rubrik netolických sirotčích účtů z roku 1725 (SOkA Prachatice, AM Netolice, sign IV-1187)
- Obrázek č. 15: Titulní strana sirotčích účtů z Archivu města Volary z roku 1769 (SOkA Prachatice, AM Volary, sign. IV-103)
- Obrázek č. 16: Ukázka rubrik sirotčích účtů z Archivu města Volary z roku 1769 (SOkA Prachatice, AM Volary, sign. IV-103)
- Obrázek č. 17: Kniha sirotčích účtů z fondu Archiv města Záblatí z let 1771-1810 (SOkA Prachatice, AM Záblatí, sign. IV-146)

Obrázek č. 18: Ukázka záznamu v sirotčích účtech městečka Záblatí (SOkA Prachatice, AM Záblatí, sign. IV-146)

Obrázek č. 19: Titulní strana sirotčích tabel z Archivu města Lhenice z roku 1787 (SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 80, sign. II-74)

Obrázek č. 20: Rozmístění rubrik ve lhenických sirotčích tabelách z roku 1787 (SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 80, sign. II - 74)

Obrázek č. 21: Titulní strana sirotčích tabel z Archivu města Netolice z roku 1801 (SOkA Prachatice, AM Netolice, sign. IV-1294)

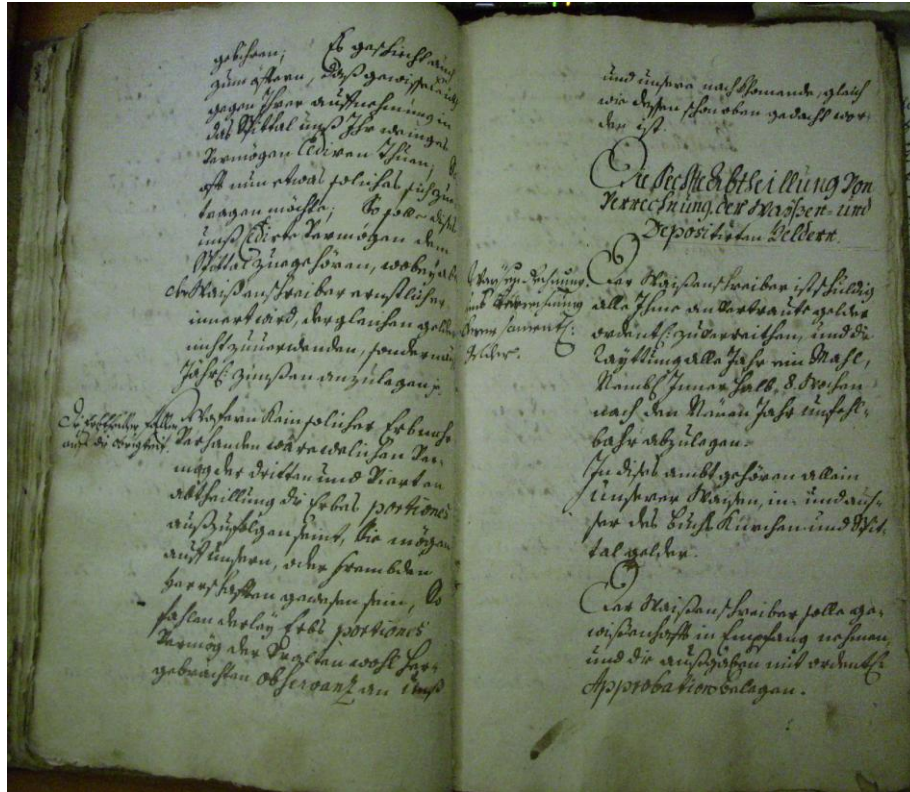
Obrázek č. 22: Ukázka rozmístění rubrik v netolických sirotčích tabelách z roku 1801 (SOkA Prachatice, AM Netolice, sign. IV-1294)

Obrázek č. 23: Titulní strana sirotčích tabel města Volary z roku 1786 (SOkA Prachatice, AM Volary, sign. II-118)

Obrázek č. 24: Ukázka rubrik volarských sirotčích tabel z roku 1786 (SOkA Prachatice, AM Volary, sign. II-118)

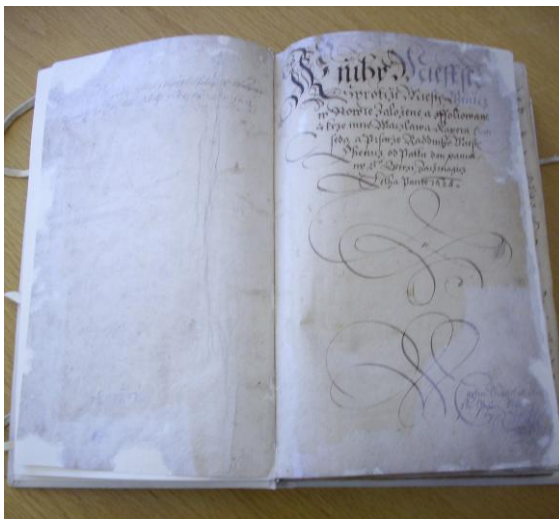
11. Přílohy

Obrázek č. 1: Instrukce pro sirotčího písaře (SOA Třeboň, Velkostatek Netolice, Stará registratura, inv. č. V AU 17)

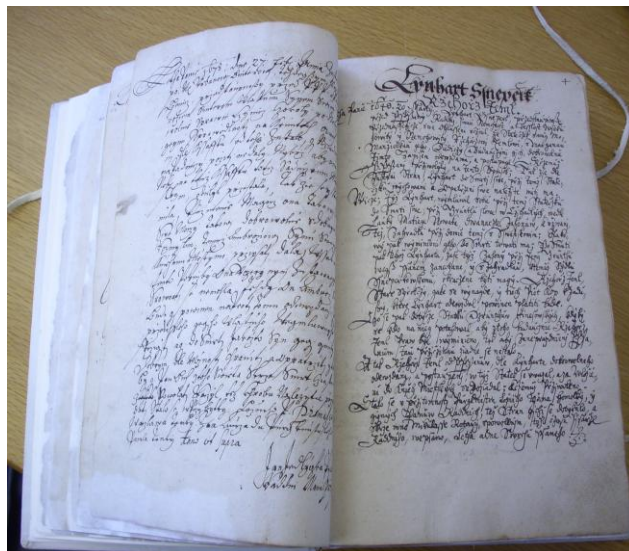
*Instruction und Ordnung nach ... Hauptmann und Waisenschreiber.
Instrukce pro sirotčího písaře.*

Obrázek č. 2: Úvodní strana lhenické sirotčí knihy (SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 70, sign. II-64)

Úvodní strana lhenické sirotčí knihy

Obrázek č. 3: Zápis o šneperkovském statku ve lhenické sirotčí knize (SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 70, sign. II-64)

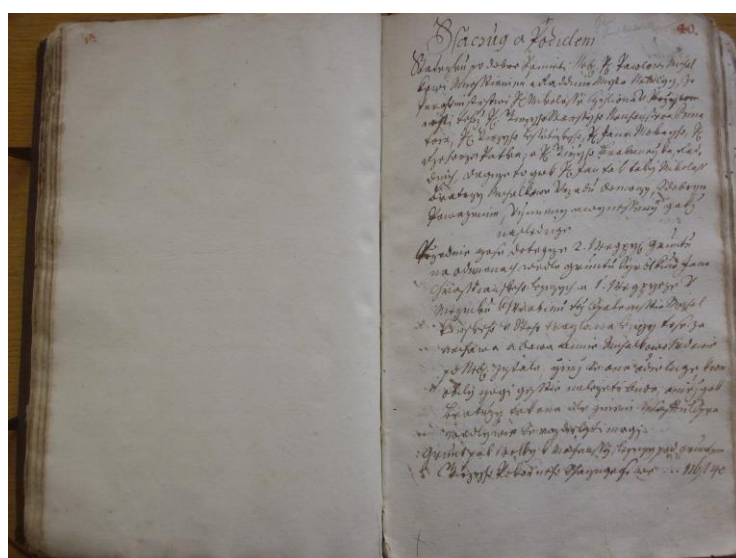
Zápis o šneperkovském statku ve lhenické sirotčí knize

Obrázek č. 4: Sirotčí kniha města Netolice (SOkA Prachatice, AM Netolice, sign. II-400)

Sirotčí kniha města Netolice

Obrázek č. 5: Zápis v sirotčí knize města Netolice. Podělení po Pavlu Michálkovi z roku 1674 (SOkA Prachatice, AM Netolice, sign. II-400)

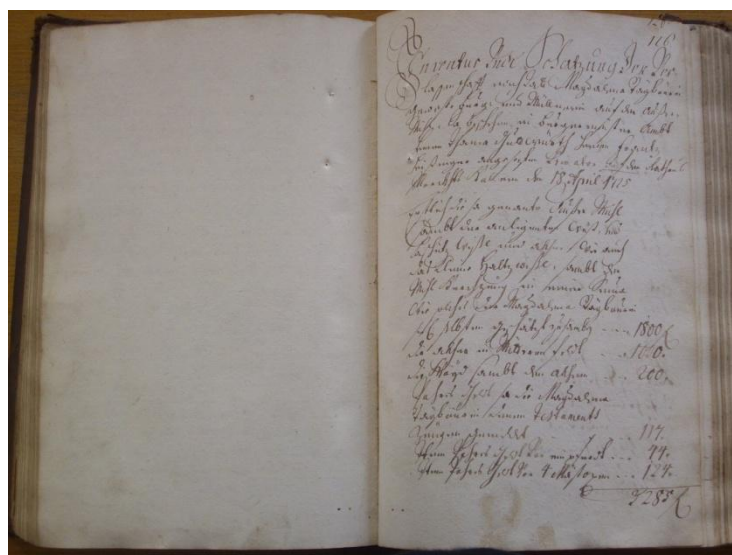
Podělení po Pavlu Michálkovi z roku 1674

Obrázek č. 6: Sirotčí kniha města Volary (SOkA Prachatice, AM Volary, sign II-66)

Sirotčí kniha města Volary

Obrázek č. 7: Zápis ve volarské sirotčí knize. Záznam o majetku Magdaleny Pägbauerové z roku 1725 (SOkA Prachatice, AM Volary, sign. II-66)

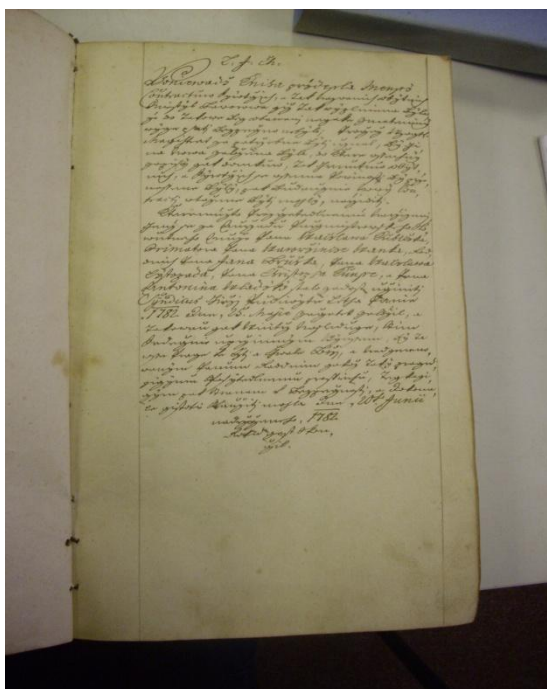
Záznam o majetku Magdaleny Pägbauerové z roku 1725

Obrázek č. 8: Sirotčí kniha města Bavorova (SOkA Strakonice, AM Bavorov, inv. č. 90)

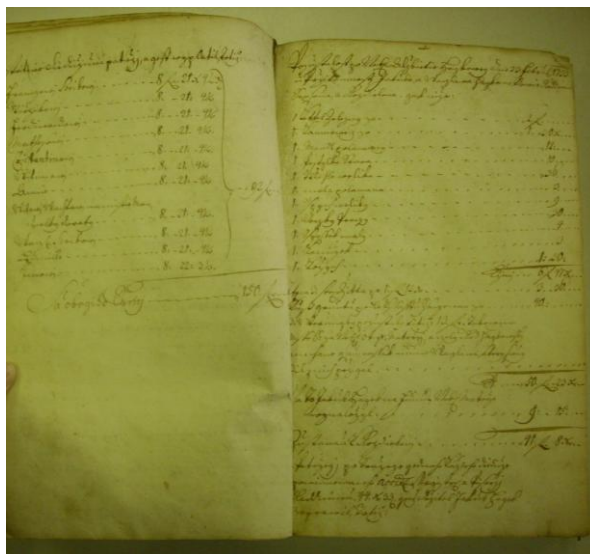
Sirotčí kniha města Bavorova

Obrázek č. 9: Vysvětlení důvodu založení nové sirotčí knihy města Bavorova (SOkA Strakonice, AM Bavorov, inv. č. 91)

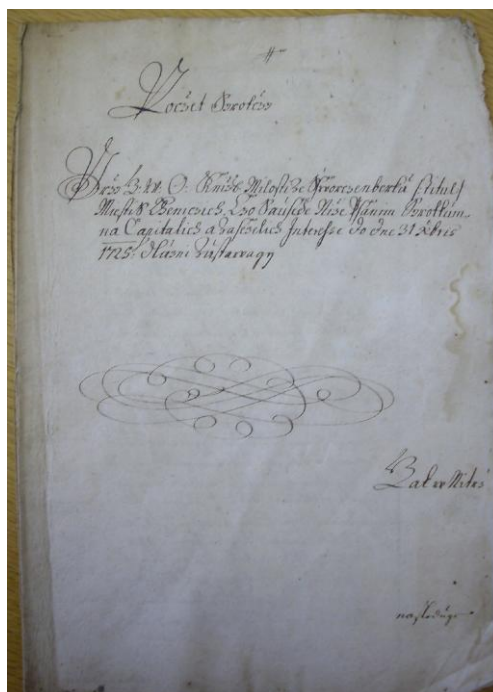
Vysvětlení důvodu založení nové sirotčí knihy města Bavorova

Obrázek č. 10: Zápis šacunku majetku po Alžbětě Hájkové z 23. února 1733
(SOkA Strakonice, AM Bavorov, inv. č. 92)

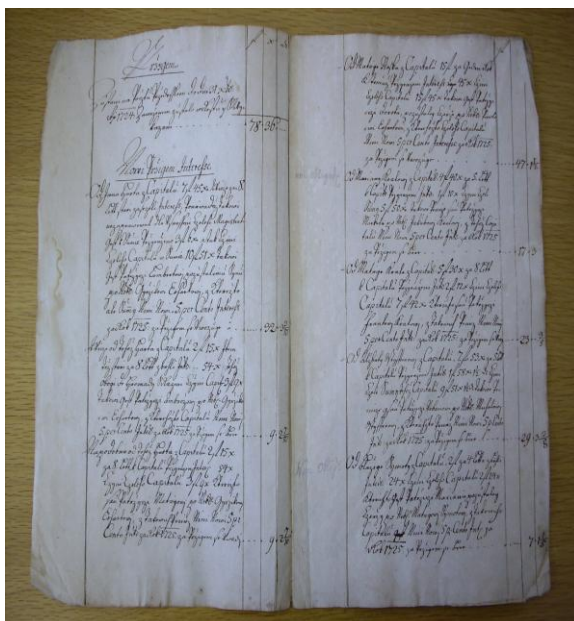
Zápis šacunku majetku po Alžbětě Hájkové z 23. února 1733

Obrázek č. 11: Titulní strana lhenických sirotčích účtů z roku 1725 (SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 399, sign. II - 393)

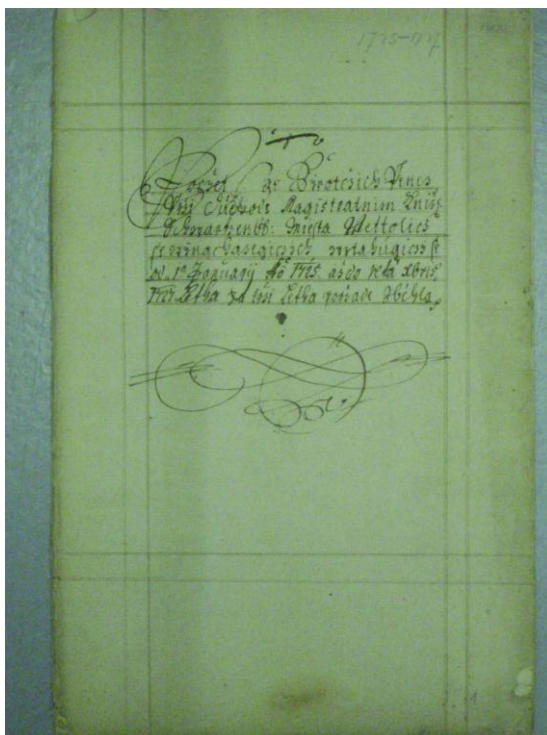
Titulní strana lhenických sirotčích účtů z roku 1725

Obrázek č. 12: Ukázka rubrik lhenických sirotčích účtů z roku 1725 (SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 399, sign. II - 393)

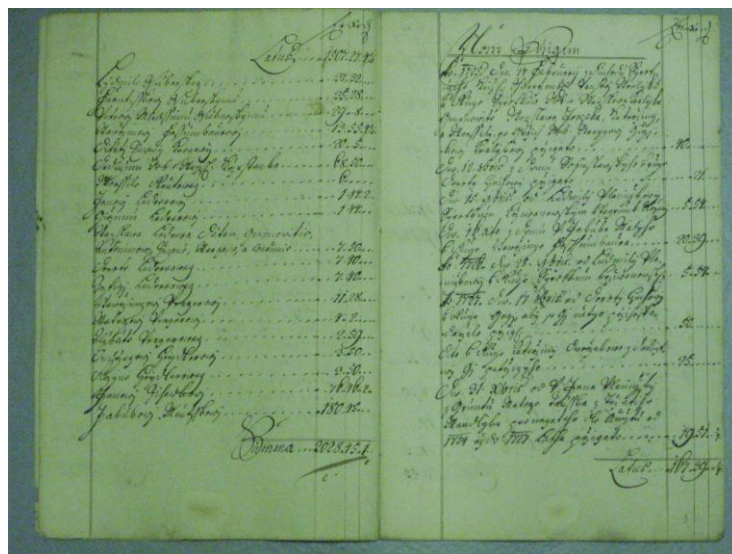
Ukázka rubrik lhenických sirotčích účtů z roku 1725

Obrázek č. 13: Titulní strana sirotčích účtů z Archivu města Netolice z roku 1725 (SOkA Prachatice, AM Netolice, sign. IV-1187)

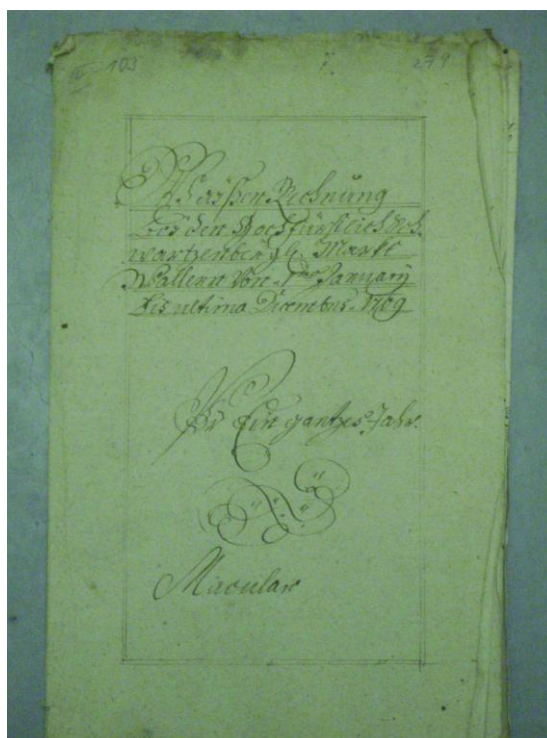
Titulní strana sirotčích účtů z Archivu města Netolice z roku 1725

Obrázek č. 14: Ukázka rubrik netolických sirotčích účtů z roku 1725 (SOkA Prachatice, AM Netolice, sign IV-1187)

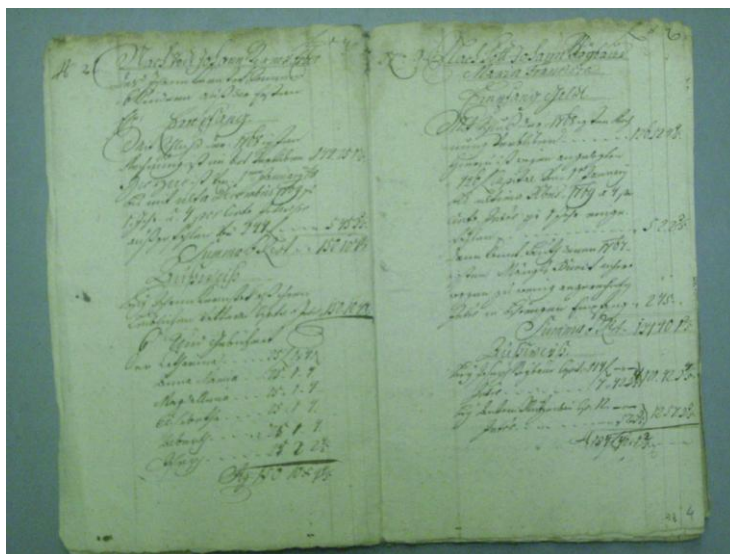
Ukázka rubrik netolických sirotčích účtů z roku 1725

Obrázek č. 15: Titulní strana sirotčích účtů z Archivu města Volary z roku 1769 (SOkA Prachatice, AM Volary, sign. IV-103)

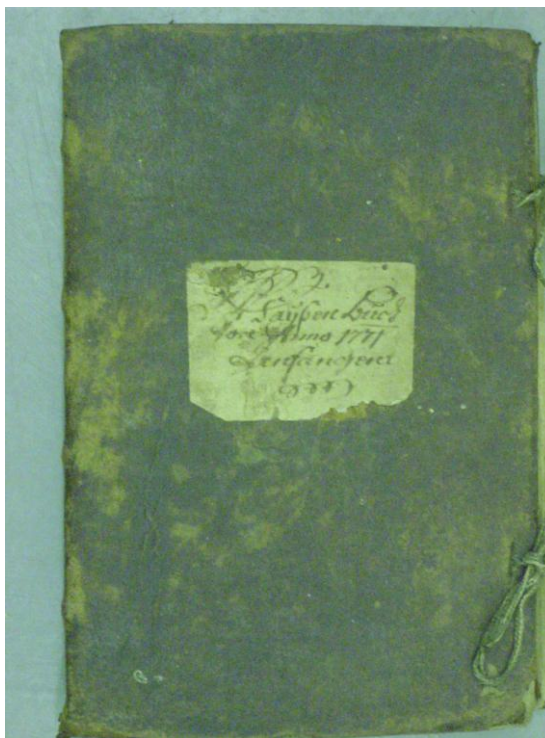
Titulní strana sirotčích účtů z Archivu města Volary z roku 1769

Obrázek č. 16: Ukázka rubrik sirotčích účtů z Archivu města Volary z roku 1769 (SOkA Prachatice, AM Volary, sign. IV-103)

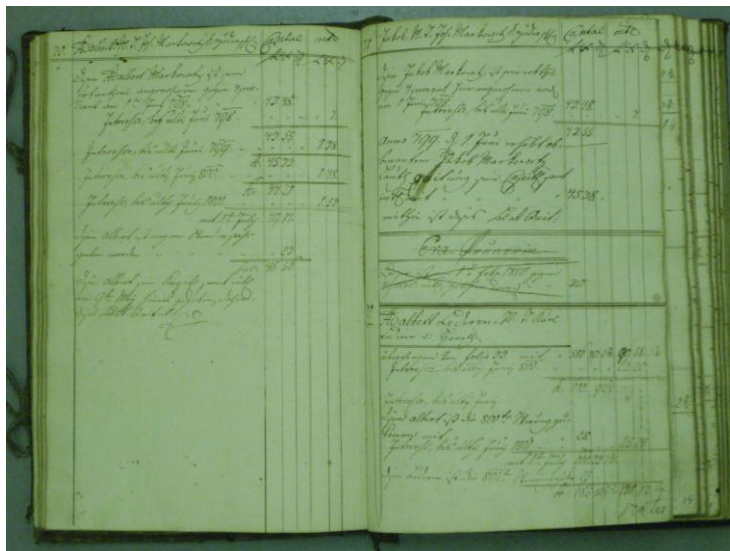
Ukázka rubrik sirotčích účtů z Archivu města Volary z roku 1769

Obrázek č. 17: Kniha sirotčích účtů z fondu Archiv města Záblatí z let 1771-1810 (SOkA Prachatice, AM Záblatí, sign. IV-146)

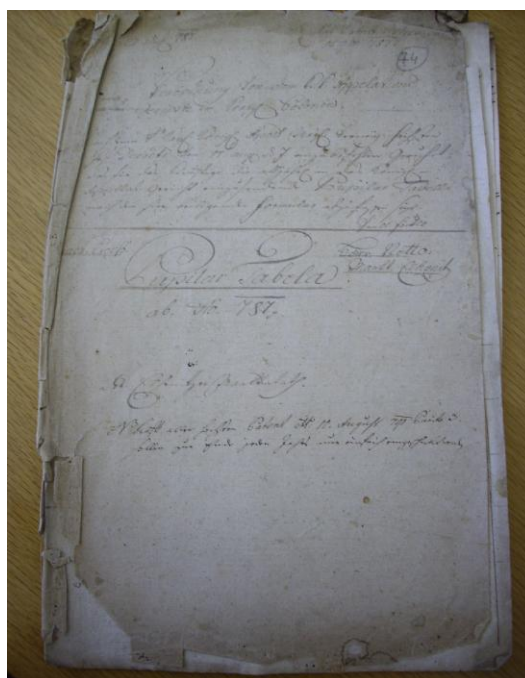
Kniha sirotčích účtů z fondu Archiv města Záblatí z let 1771-1810

Obrázek č. 18: Ukázka záznamu v sirotčích účtech městečka Záblatí (SOkA Prachatice, AM Záblatí, sign. IV-146)

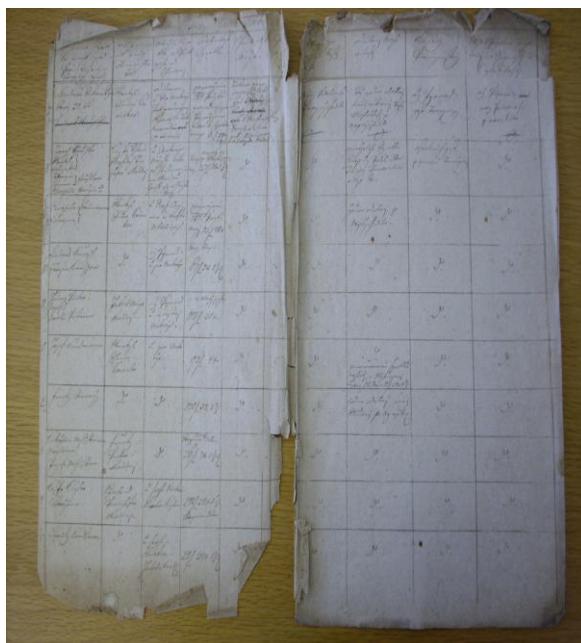
Ukázka záznamu v sirotčích účtech městečka Záblatí

Obrázek č. 19: Titulní strana sirotčích tabel z Archivu města Lhenice z roku 1787 (SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 80, sign. II-74)

Titulní strana sirotčích tabel z Archivu města Lhenice z roku 1787

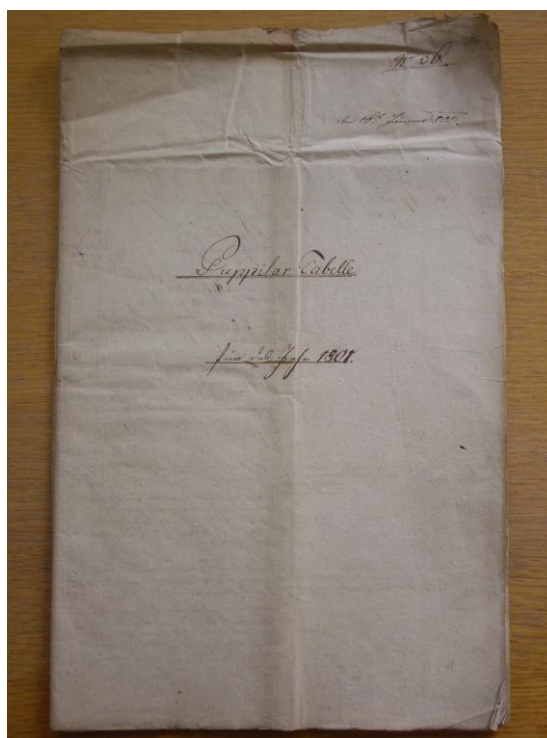
Obrázek č. 20: Rozmístění rubrik ve lhenických sirotčích tabelách z roku 1787 (SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 80, sign. II - 74)

The image shows two pages of handwritten tables from 1787. The pages are filled with columns of text, likely names and numbers, arranged in a grid-like structure. The handwriting is cursive and somewhat faded. The tables are organized into multiple columns, with some headings visible at the top of each column.

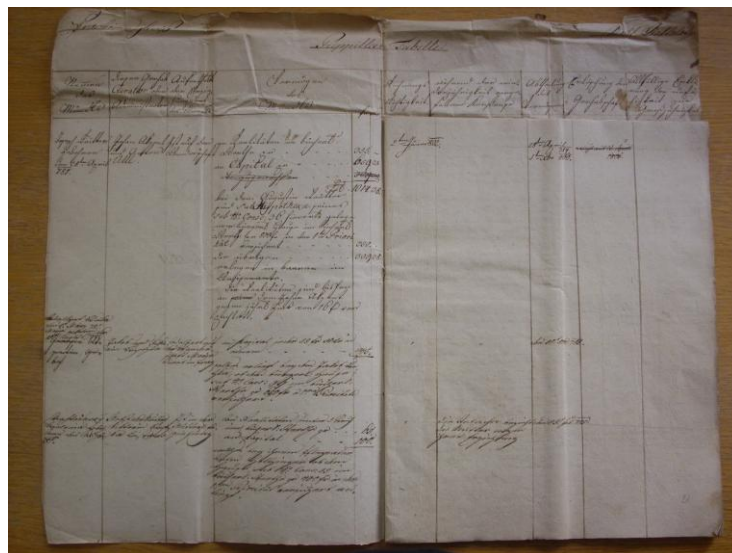
Rozmístění rubrik ve lhenických sirotčích tabelách z roku 1787

Obrázek č. 21: Titulní strana sirotčích tabel z Archivu města Netolice z roku 1801 (SOkA Prachatice, AM Netolice, sign. IV-1294)

Titulní strana sirotčích tabel z Archivu města Netolice z roku 1801

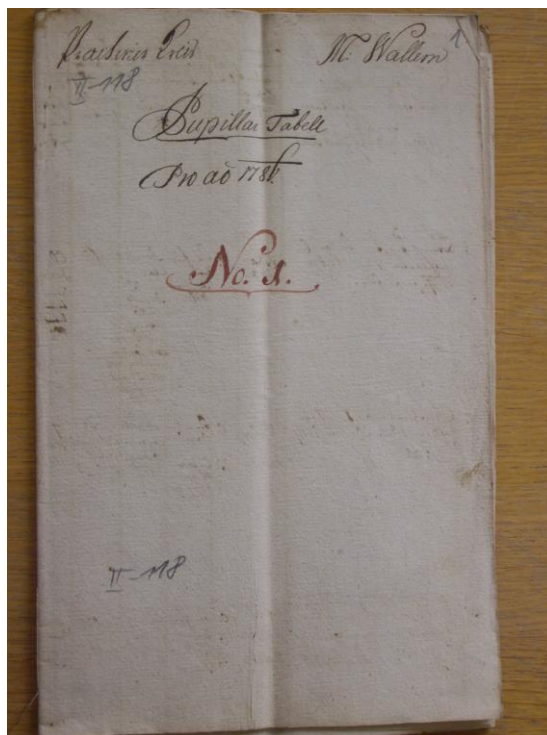
Obrázek č. 22: Ukázka rozmístění rubrik v netolických sirotčích tabelách z roku 1801 (SOkA Prachatice, AM Netolice, sign. IV-1294)

The image shows a handwritten document titled "Suppellen Tabelle" (Orphanage Table) from 1801. It is a multi-column table with several rows of text. The columns contain various entries, likely names and financial data, written in a cursive script. The paper is aged and shows some wear.

Ukázka rozmístění rubrik v netolických sirotčích tabelách z roku 1801

Obrázek č. 23: Titulní strana sirotčích tabel města Volary z roku 1786 (SOkA Prachatice, AM Volary, sign. II-118)

Titulní strana sirotčích tabel města Volary z roku 1786

Obrázek č. 24: Ukázka rubrik volarských sirotčích tabel z roku 1786
(SOKA Prachatice, AM Volary, sign. II-118)

The image shows an open historical ledger with handwritten entries. The ledger is divided into several columns by vertical lines. The entries are written in a cursive script. The first column on the left contains names, often followed by a date. The subsequent columns contain numerical values and other details. The ledger is open to two pages, with the right page showing the continuation of the entries. The paper is aged and slightly yellowed.

Ukázka rubrik volarských sirotčích tabel z roku 1786